

TÜRK KLASİKLERİ-UZUN ÖYKÜ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Efruz Bey

ÖMER SEYFETTİN

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3691
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2513

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE EDITÖR
Doç.Dr. Gökhan Tunç

OSMANLI HARFLERİNDEN
LATİN HARFLERİNE
ÇEVİRİ VE SÖZLÜK
Yrd.Doç.Dr. Halit Biltekin
Yrd.Doç.Dr. Ebru Özgün
Arş.Gör. Buğra Oğuzhan Uluyüz

GÖRSEL TASARIM EKİBİ
KOORDİNATÖRÜ
Doç.Dr. Halit Turgay Ünal

GRAFİK TASARIM
Uzm. Dilek Erdoğan Aydın

İLLUSTRASYON VE
KAPAK TASARIMI
Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

DİZGİ VE GRAFİK UYGULAMA
Mehmet Emin Yüksel
Yasin Narin
Murat Uzun
Emin Bakan

Türk Klasikleri - Uzun Öykü

CIP Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi
1. Baskı

Ömer Seyfettin, 1884-1920
Efruz Bey

İ. E. a. II. Tunç, Gökhan III. Dizi: Anadolu Üniversitesi. Açıköğretim Fakültesi yayınları; no. 2513

PL272. M4 E3 2018
ISBN: 978-975-06-2295-3

2018-4

Sevgili Efruz!

Hayatından Őu birkaç levhayı¹ yazarken ihtimal biraz mbalaĒacı göründüm. Ne yapayım? Bu benim mizacım² ... Bunun için kzma. Beni affet! Hem emin ol ki maksadım ne seni tahkir³ ne de maskara etmek... Hakikati grldĒ gibi edebiyat yapmadan yazmak istedim. Muvaffak⁴ oldum mu? Bilmiyorum. Fakat okuyunca samimiyetimin derecesini herkesle beraber sen de anlayacaksın. Herkes seni – bizzat kendi kadar- tanır, EfruzcuĒum, bugün hiç kimse sana yabancı deĒildir; çünkü sen “hepimiz” deĒilsen bile “hepimizden bir parça”sın. .S.

Hürriyete Layık Bir Kahraman

Ahmet Bey kaleme⁵ girince arkadaŐlarına Şöyle bir baktı, güldü, boyun kırdı, başını salladı.

—Nasıl, gördünüz m?

dedi. Yirmi dört saat evvel Allah’tan ziyade⁶ Abdülhamit’ten korkan ktiple-
rin⁷ henüz benizlerine⁸ kan gelmemiŐti. Hepsi yeni geçmiŐ bir fırtınanın ka-
palı yerlere savurduĒu sonbahar yaprakları gibi solgundu. İlerinde korkunç
bir “Şüphe” çarpıyor, sormadıkları bir “acaba” sökülmez bir hıçkırık ıstırabıyla
boĒazlarına tıkanıyor, dalgın dalgın birbirlerine bakıŐıyorlardı. Ahmet Bey
koltuĒuna oturdu. Parlak, beyaz kolluklarını yenlerinden fırlatan hususi bir
hareketten sonra fesini çıkardı, masasının üstüne koydu. Bir elik yay gibi ku-
ruldu, kabardı:

—Yoksa hâlâ haberiniz yok mu?

1 levha: resim.

2 mizc: huy, tabiat.

3 tahkir: aŐaŐılama, hor görme.

4 muvaffak (olmak): baŐarılı olmak.

5 kalem: resmî dairelerde yazı iŐleri odası.

6 ziyde: fazla, çok.

7 ktib: devlet dairelerinde yazı iŐlerine bakan kimse, yazıcı.

8 beniz: yüz.

diye tekrar güldü. Bütün kalem ondan bir “Bab-ı Ali⁹ kuşkusu”yla korkardı. Bir sene evvel iki bin beş yüz kuruş maaşla “ba-irade-i seniyye”¹⁰ gelen bu beyi amirleri hafıye¹¹, ma-dunları¹² “Jöntürk” sanırlardı. Kendisi Galatasaray’dan, Mülkiye’den.. bazen de aşiret mektebinden birinci çıktığını, ma-beynin¹³ emri üzerine diplomasıyla altın maarif¹⁴ madalyası verilmediğini söylerdi. Amirlerinin itikadınca¹⁵ bu “altın madalya ile diploma” ma-beynde başkâtip Paşa hazretlerinin çekmecesindeydi. Eğer bu diploma Ahmet Bey’in elinde olsaydı hemen Avrupa’ya kaçacak, yedi düvelden¹⁶ hangisini isterse birisinin hizmetine girecek maazallah¹⁷.... Efendimizi rahatsız edecekti! Fakat hariciye dairesinin¹⁸ koridorlarında ödlekliliklerine rağmen yine dedikodu yapmaktan çekinmeyen züppelerden Ahmet Bey’in Galatasaray’ından kovulduğunu anlattılar, her tarafa yayarlar, arkasından alay ederlerdi. Pek gençti. Pek yakışıklıydı. Pek kibardı. Pek zengindi. Pek âlimdi. Pek edipti¹⁹. Kimin nesi olduğunu kimse bilmiyordu. Amma herkes onun görünen şekline inanıyor, ihtiramda²⁰ kusur etmiyordu. Son numara bir moda gazetesinden canlanarak hayata fırlamış canlı bir resim kadar şıktı. Sağ gözüne taktığı sovan rengi tek gözlüğünü düzelterek:

—Hepiniz korkuyorsunuz, be! Dedi, yoksa haberiniz yok mu?

çekirdekten yetişme tam bir Bab-ı Ali mahsulü²¹ olan Köse Mümeyyiz²² sanki hiç bilmiyormuş gibi sordu:

9 Bâb-ı ‘Âli: Osmanlı Devleti’nde İstanbul’da sadaret (başbakanlık), dâhiliye ve hariciye nezaretleri (içişleri ve dışişleri bakanlıkları) ile şura-yı devlet (danıştay) dairelerinin bulunduğu yapı.

10 bâ-irâde-i seniyye: yüksek bir makamdan gelen emirle.

11 hafıyye: gizli dedektif.

12 mâ-dûn: makam, mevki, rütbece düşük olan.

13 mâ-beyn: sarayda padişahın özel kaleminin bulunduğu oda.

14 ma’ârif: eğitim.

15 i’tikâd: inanç.

16 yedi düvel: bütün dünya.

17 ma’aza’llah: Allah esirgesin.

18 hâriciyye dâ’iresi: dışişleri bakanlığı.

19 edîb: edepli, edebiyatçı.

20 ihtirâm: hürmetli ve saygılı davranma.

21 mahsûl: yetiştirilmiş kişi.

22 mümeyyiz: müsveddeleri temize çeken kimse.

—Neden haberimiz olacak? Ne var?

...

Ahmet Bey en müşkil mevkilerle en tehlikeli zamanlarda yaptığı asabi bir hareketle gözlüğünü tuttu. Yavaş yavaş doğruldu. Ayağa kalktı. Mümeyyize dik dik baktı. Acaba bu bir “istibdat”²³ taraftarı mıydı? Lakin ne cesaret!...

Hürriyetin ilan olduğunu daha duymadınız mı?

.....

diye haykırdı.

Kalem halkı, bu zavallı iki cami arasında kalmış beynamazlar²⁴ ne yapacaklarını şaşırıldılar. Biraz cesurları bu korkunç Jöntürk’ün ceplerinde boğucu gazlar çıkaran küçük küçük müthiş —kompirime²⁵— bombacıklar var sanıyorlardı. Bazen bıyık altından “cehennem leblebileri” dediği bu bombalardan ya kızıp bir tanesini ortaya atarsa.. Bir anda Bab-ı Ali dünya yüzünden silinecek, bir mezar, bir harabe olacaktı! Lakin eski buruşuk İstanbullu Köse Mümeyyiz, öyle denemeden kuru gürlütye pabuç bırakır takımından değildi.

İri —hem o vakte göre —şahane burnunu kaldırdı:

—Sizin gibi bu sabahki gazeteleri biz de okuduk oğlum.

dedi.

Ahmet Bey, yine hiddetle sordu:

—Hiçbir şey anlamadınız mı?

—Ne anlayacağız?

23 istibdâd: baskıcı yönetim.

24 beynamâz veya bî-namâz: namaz kılmaz (kimse).

25 komprime: hap, draje şeklinde hap.

—Hürriyetin ilanını...

—Hangi gazetede?

—Hepsinde

.....

Mümeyyiz sıksa sarı elleriyle titreyerek masanın sol gözünü çekti. İki gazete çıkardı. Tehlikeli bir şeymiş gibi yavaşça önüne koydu:

—İşte Sabah ile İkdam... İlanat²⁶ taraflarını bile okudum. Öyle hürriyete dair bir şey yok. Hürriyetin ilanını ilanat sayfasında aramasında ne nükte olduğunu anlamayan Ahmet Bey, bunu mümeyyizin hakaret etmek istemesine yordu. Çöllerin payansız²⁷ sükûnuna²⁸ haykıran erkek bir arslan gibi kükredi:

—Siz artık bu devre layık adamlar değilsiniz. İlanat sütunlarında hürriyet ilanı arıyorsunuz. Hayır, hayır, hayır... En başa bakınız. Orada bir tebliğ²⁹ var. İşte bu tebliğ hürriyet ilan ediyor.

....

Kâtipler önlerine bakıyorlar, her ihtimale karşı bu tehlikeli münakaşayı hiç işitmiyor gibi davranıyorlardı. Mümeyyiz kırmızı çuka³⁰ kılıfından gümüş gözlüğünü çıkardı, taktı. Sabah'ı açtı, tebliği buldu, okudu sonra da Ahmet Bey'e döndü.

—Kanun-ı esasi³¹ hakkındaki tebliği mi söylemek istiyorsunuz.

—Evet.

—Fakat bu tebliğde hürriyete dair bir şey yok.

26 i'lânât: ilanlar.

27 pâyânsız: uçsuz bucaksız.

28 sükûn: sessizlik.

29 tebliğ: bildiri.

30 çuka (çuha): tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş.

31 kânûn-ı esâsî: anayasa.

—Siz hürriyeti ne sanıyorsunuz? İşte kanun-ı esasi.... Kanun-ı esasi hürriyet demektir.

—....

Köse Mümeyyiz geniş bir nefes aldı. Astarı parçalanmış kalın kahverengi perdeli büyük pencerelerden sıcak bir yaz havası, müseddes³² şeklinde ince uzun bir kibrit kutusunu andıran karanlık kaleme giriyor, cigara, kâğıt, mürekkep, nefes kokularının rutubete karışmasından hasil olmuş³³ ağır bir havayı... ıslak tavuk kokusuna benzeyen bu ağır havayı tebahhur³⁴ ettiriyordu.

Ahmet Bey terliyor, yerinde duramıyordu. Görüyordu ki hâlâ kalem şüpheydi. Hâlbuki o ta yerinden, yani ma-beynden haber almıştı. Bu sahihti³⁵. Fakat nasıl olduğunu bilmiyordu. Herkesten ismini, münasebette bulunduğunu sakladığı hamisi³⁶ paşa dün gece “ubüdiyetini³⁷ arz ederken” kendisine:

—Yarın hürriyet ilan olunacak demişti. Efendimiz emretti. O kadar önüne geçmek.. Bu Jöntürk rezillerinin zabtı³⁸ kabil olamayacağını anlatmak istedik. Kâr etmedi. Allah akıbetimizi³⁹ hayreylesin...

O ana kadar tamamıyla ma-beyne mensup geçinen Ahmet Bey, velinimetinin⁴⁰ konağından çıkarken o kadar “hürriyetperver”di⁴¹ ki yanında Namık Kemal ve Midhat Paşa halis⁴² istibdat taraftarı kalırdı. Sokak tenhaydı. Evine doğru yürüdü. Nişantaşı'nın daha bir şeyden haberi yoktu. Komşu konaklarda vur patlasın, çal oynasın, saz âlemleri devam ediyor; uzak yakın piyano sesle-

32 müseddes: altıgen.

33 hâsil olmak: ortaya çıkmak, meydana gelmek, oluşmak.

34 tebahhur: buharlaştırmak.

35 sahih: gerçek, doğru.

36 hâmi: himaye eden, koruyucu.

37 'ubüdiyyet: kulluk, bağlılık.

38 zabt: tutuklama, yakalama.

39 'akıbet: son.

40 veliyy-i ni'met: yaptığı iyiliklerle minnet duyulan kimse.

41 hürriyet-perver: hürriyet sever.

42 hâlis: saf, katışıksız.

ri işitiliyordu. Ahmet Bey o gece hiç uyuyamadı. Böyle ali⁴³, böyle mesut bir günü bu kadar hasretle, bu kadar iştiyakla⁴⁴ beklediğinin şimdide kadar niçin farkına varmadığına şaşıyordu. Bu müjdeyi ilk haber alan kendisi olduğu için sonradan duyacaklara karşı ruhunda bir faikiyet⁴⁵ duyuyordu. Bütün İstanbul halkına, bütün Türkiye'ye, hasılı herkese bugün faikti⁴⁶. Yarın hürriyeti kabul eden bütün Osmanlılar arkasından geleceklerdi. Bunları düşüne düşüne sabahı dar etti. Siyah bonjurlarını⁴⁷ giyindi. “Tam resmî olmayayım.” dedi. Beyaz eldivenler taktı. Her günkinden daha şık oldu. Gelmesi hürriyetten daha ziyade şaşılacak bir hadiseydi. Soluğu kalemde aldı. Arabada gelirken İkdam'ı baştan başa okumuştı. Kanun-ı esasi tebliğinden başka bir şey yoktu. Fakat kendi kendine:

—... Kanun-ı esasi demek kâfidir!

diyordu. Kalemdekiler daha kanun-ı esasi tebliğinden bu mesut manayı çıkarıramamışlardı. Çünkü ... çünkü ...evet, haberleri yoktu! Hâlbuki o, işte tam yerinden haber almıştı. Bir senedir gayet büyük bir adama mensup görünmekle zımnen⁴⁸ tehdit ettiği Köse Mümeyyiz'e tekrar sordu:

—Demek Mümeyyiz Bey, siz bunun hürriyet olduğunu anlayamadınız ha?

“O vakitki Bab-ı Ali zihniyetinden hariç” hiçbir şeye ihtimal veremeyen Mümeyyiz:

—Bu tebliğden ben hürriyet gibi şeyler anlamam,

dedi, kanun-ı esasi zaten vardır. Onun tatbikini tekrar tebliğ etmek yeni bir tensikat⁴⁹ hareketine delalet⁵⁰ etse gerektir. Fakat başka şeye ... asla...

43 ali: yüksek, bülent.

44 iştiyâk: şiddetli arzu, istek.

45 fâ'ikiyyet: üstünlük.

46 fâ'ik: üstün, rütbece yukarıda bulunan.

47 bonjur: siyah uzun ceket ve çizgili pantolandan oluşan erkek giysisi.

48 zımnen: açıktan olmayarak, kapalı surette, dolayısıyla.

49 tensikât: yeni düzenlemeler, islahat.

50 delâlet: yol göstermek, kılavuzluk yapmak.

Mümeyyiz kanun-ı esasinin zaten mevcut olduğunu, her sene resmî salnamenin⁵¹ en başına basıldığını söylüyorken kalemin müdürü girdi. Bu şişman, esmer, fikri son derece mahdud⁵² bir beydi. Kaleme bugün nasılsa erken uğramıştı.

Zira yaz kış Büyük Ada'da oturduğu için öğle paydosundan on dakika evvel gelir, öğle paydosu daha bitmeden kalkar giderdi. Ma-beyne mensup bir adama mensup bir kadının süt kardeşine mensupluk sayesinde devamsızlığı bir kusur sayılmıyordu. Ahmet Bey, onunla diğer kâtiplerden daha ziyade teklifsizdi. Onu da yokladı. Zavallının haberi yoktu. Hatta gazete okumak âdeti olmadığı için tebliği bile görmemişti. "Hürriyet" lafını işitince kızardı. Sonra sarardı, morardı, beyazlaşan dudakları titremeye başladı. Ahmet Bey'e yüzünü çevirerek:

—Rica ederim, böyle şeylerden bahsetmeyelim. Bizim vazifemiz⁵³ her şeyden mukaddestir!

dedi. Maiyyeti⁵⁴ kâtipler müdürlerini ne mükemmel, ne gayur⁵⁵ adam olduğunu zaten bilirdi. Onlara da dönerek:

—İşlerinize bakınız, beyler! Emrini verdi, ben amirinizim, benim gibi vazifeperver⁵⁶ olunuz. İnsanın en büyük saadeti vazifesinin ihmalsiz⁵⁷ icrasıdır!

Haftada bir iki defa günde on dakika kaleme gelen bu herifin vazifeden bahsetmesi Ahmet Bey'in canını sıktı. Ayağa kalktı, işte hepsi uyuyorlardı. Lakin yarın... Hepsi uyanacaklardı. Kendisi için bu budalaların arasında bir dakika geçirmek artık bir asır kaybetmeye müsaviydi⁵⁸. Fesini giydi, tek gözlüğünü tekrar eline aldı. Jimnastikle kabarmış göğsünü daha ziyade kabartarak, kollarını bir idman taliminde imiş gibi hususi bir ahenk ile sallayarak kapıya doğru yürüdü. Çıkmadan durdu. Başını bütün kaleme:

51 sâl-nâme: yıllık tutulan resmi bir defter.

52 mahdûd: etrafı sınırlarla çevrilmiş, sınırlı.

53 vazîfe: görev.

54 ma'iyet: yüksek rütbeli bir amirin emri altında çalışan memurlar.

55 gayûr: gayretli.

56 vazife-perver: görev âşığı

57 ihmâlsiz: kusursuz, eksiksiz.

58 müsâvî: denk, eşit.

—Acele etmeyiniz. Yarın görürsünüz!

diye haykırdı, dışarı atıldı.

Bab-ı Ali'nin koridorları her vakitkinden daha تنها gibi duruyordu. Hariciye tarafına geçti. Orada biraz hayat vardı. Kapıların önünde kalem beyleri dolaşıyorlar, “âdetleri vechiyle⁵⁹” Fransızca konuşuyorlardı:

—Jö nü kuruvapa⁶⁰

—Seton belağ⁶¹.

—di don⁶²....

—heben, sö ne pa possibl.⁶³

....Ahmet Bey, birisini arıyormuş tavrını takındı. Aralarında gezindi. Hepsine kulak misafiri oldu. Konuştuklarını işitiyor, ama pek iyi –yani hiç- anlamıyordu. “Hürriyet”in Fransızcasını hatırlamaya çalıştı. Bu kelimeyi çok işittiği. Ama zekâsının tuhaf bir hususiyeti vardı. Çok işittiği şeyi pek çabuk unuttu. “Leblebi” gibi bir isimdi....

—Leblebi, leblebici, labada.... Hayır

Elleri cebinde, hürriyetin Fransızcasını böyle derin derin ararken “kahramanlık, gösteriş” damarlarının birdenbire kabardığını duydu. Kendini dinledi. Yanaklarından başlayan bir sıcaklık şakaklarına, başına çıkıyor, saçlarının arasına dağılıyor, sonra ensesinden sanki kaynamış bir su gibi bel kemiğinin hizasından akıyor... belinden aşağısını tutuşturuyordu. Ah bir şeyler oluyordu. Sarhoş gibi gözleri dumanlanıyor, kalbi göğsünü çatlatacak gibi çarpıyor, çeneleri kitleniyordu. Evet ... Şimdi, şurada:

—Yaşasın hürriyet!

59 vech: sebep, gerek.

60 jö nü kuruvapa: sanmıyorum.

61 seton belağ: saçma şeyler.

62 di don: baksana bana.

63 heben, sö ne pa possibl: bu mümkün olmayan bir şey.

diye bağırsa ismi tarihe geçecekti. Düşünüyor, tir tir titriyordu. Bab-ı Ali'de birinci defa bu mukaddes kelimeyi çınlatmak!... Birden, kendisini tutamadı. Gözleri daha ziyade dumanlandı. Âdeta karardı. Kendi iradesinin haricinde, ne olduğu bilinmez bir kuvvet içine girmiş, onu kımıldatıyordu. Ellerini kalçalarına koydu. Göğsünü şişirtti, gözünün dumanları içinde sayısını göremediği bu müstebitler⁶⁴ ordusuna karşı avazı çıktığı kadar bir nara attı:

—Yaşasın hürriyet!

Bir an herkes sustu... Kalem kapılarından vücutsuz başlar görüldü. Yaptığı deliliğin dehşetinden birdenbire ödü kopan Ahmet Bey, narasını tekrarlayınca koridorlardan herkes kaçıştı. Bunu ma-beyn tarafından kurulmuş bir tuzak sanıyorlardı. Ahmet Bey, Bab-ı Ali'de birinci defa olarak bu kelimeyi haykırabildiği için ruhunda öyle bir büyüklük, öyle bir fevkaladelik duydu ki hükûmetin bütün ordusu önüne çıksa “Bir hamlede yere geçireceğim.” sandı.

Artık katiyen ne yaptığının farkında değildi! Dâhiliye tarafına, sadarete koştu. Merdiven başlarında, meydanlarda, nazır⁶⁵ odalarının önlerinde haykırdı:

—Yaşasın hürriyet!

Kapıcılar onu delirmiş zannıyla polise gönderiyorlardı. Ahmet Bey'in tutulmadığını, boyuna “Yaşasın hürriyet” narasını bastığını gören kâtipler yavaş yavaş onun etrafında toplanmaya başladılar. O coşuyor, deliriyor, bir artezyen şiddetiyle taşıyor, fişkırtıyordu:

—Geliniz, vatandaşlar, geliniz! Benim yanıma koşunuz. Hürriyetin kollarına atılınız. Eski idareye lanetler! Lanetler olsun...

Öyle küfürler savuruyor, öyle dehşetli laflar söylüyordu ki... Yarım saat içinde bütün Bab-ı Ali yerinden oynadı. Bu zelzele sokağa aksetti. Köprüyü geçti, Beyoğlu'nu karıştırdı.

Bir saat sonra...

64 müstebidd: baskıcı, baskıcı rejim taraftarı.

65 nâzır: bakan.

Evlerine kaçan vükelanın⁶⁶ daima toplandığı büyük meclis salonundaydı. Etrafına müsteşarlar, müdürler, şura-yı devlet⁶⁷ azaları⁶⁸ filan toplanmıştı. Ahmet Bey, kendini kaybettikçe ediyor, kendini bir daha bulamayacak derecelere geliyor, bu ilan ettiği hürriyetin yegâne faili kendini sayıyordu. Hem Bunda asla şüphesi yoktu. İşte bütün hükûmetin erkânı⁶⁹ rükuya⁷⁰ yakın bir vaziyette karşısındaydı. Yirmi dört saat evvel hiç düşünmediği, aklına bile getirmediği hürriyeti şimdi tamamıyla benimsiyor, onun için çalışmış görünüyor, kendine hakiki bir kahraman süsü veriyordu.

Herkes de buna inanıyordu.

Herkes inandıkça onun iddiasında artık hiçbir şüphesi kalmıyor, hakikaten kendisinin bir kahraman olduğuna iman ediyor, bu imanın hayaline ika⁷¹ ettiği tedailerle⁷² korkunç bir roman uyduruyordu, meclis odasının içi, dışı dolmuştu. Herkes bir defacık olsun onu uzaktan görmek istiyordu. Halk niçin olduğunu bilmeden avluda toplanıyor, İstanbul'un otuz senedir hiçbir maskaralıkla bozulmamış sükûnu⁷³ tehlikede kalıyordu. Ahmet Bey'in sesi kısılmıştı. Meclis odasında:

—Ey kahraman-ı hürriyet! İstibdadı nasıl devirdin? Bize anlat!

diye haykırıştılar.

Ama, Ahmet Bey yalnız “hürriyet”in lafını biliyordu. Bunun nasıl istihsal⁷⁴ olduğundan, müstebidin⁷⁵ nasıl kanun-ı esasiyi verdiğinden filan hiç malumatı⁷⁶ yoktu. Avrupâ'da Jöntürkler bulunduğunu biliyordu. Lakin bunlar

66 vükelâ: vekiller, bakanlar.

67 şûrâ-yı devlet: danıştay.

68 a'zâ: üyeler.

69 erkân: devletin ileri gelenleri.

70 rükû': beli bükecek şekilde eğilme.

71 ikâ' (etmek): meydana getirmek, oluşturmak.

72 tedâ'i: çağrışım.

73 sükûn: güvenlik, asayiş.

74 istihsâl (olunmak): üretilmek, oluşturulmak

75 müstebid: zor kullanan.

76 ma'lûmât: bilgiler.

kimdi? Haberi yoktu. Hatta bir “Jöntürk” ismi bile tanıımıyordu. Fakat işte herkes ve binlerce hükûmet memuru, bu müsteşar, bu müdürler, mümeyyizler, hülefalar⁷⁷, kâtipler ondan “Jöntürklerin kimler olduğunu” sormuyorlar; kendisine bizzat kendisinin hürriyeti nasıl istihsal ettiğini anlamak istiyorlardı. Hissi, idraki, bir saat evvelkinden tamamıyla başka bir mahiyette kendine geliyor, yavaş yavaş düşünmeye, hükmetmeye başlıyordu. Oturduğu koltuktan kalktı. Hemen ona yol açtılar. Açılan yoldan ağır ağır yürüdü. Ağır ağır oradaki masanın üzerine çıktı. Salonun kapısından hâlâ birbirlerini ezerek giriyorlar, sıcağa rağmen kalabalıktan düşmemek için pencerelerin camlarını indiriyorlardı. Bir elini kalçasına dayadı. Öteki eliyle tek gözlüğünü sımsıkı tutarak bağıra bağıra anlatmaya başladı:

—Vatandaşlar! Bize “Jöntürk” derler. Bizi kimse tanımaz. Bizim kimse ismimizi bilmez. İşte bu Jöntürklerden birisi benim! Ben onların reisiyim! Benim ismimi kimse bilmez. Beni kimse tanımaz.

Kapının yanından bir ses haykırdı:

—Ben sizi tanırım efendim.

—Kim o?

—Kim o? Kim o?...

Salondakiler bu mesudun kim olduğunu sorarak o tarafa baktılar. Bu bir odacıydı. Ahmet Bey’in kalemindeki Arapkirli saf bir ihtiyardı. Bu kadar büyük bir adamı tanıdığı için son derece seviniyor, tekrar:

—Ben sizi tanırım! Sizin isminiz Ahmet Bey’dir!

diye haykırıyordu.

Ahmet Bey, masanın üzerinden topuklarını kaldırdı. Daha ziyade yükseldi. Protesto etti.

77 hülefâ: yardımcılar.

—Hayır, yalan söylüyor. “Ahmet” benim müstear⁷⁸ ismidir. Asıl ismim değil. Beni kimse tanımaz.

Odacı bir senedir tanıdığını, haykırdıkça Ahmed Bey, doğduğundan beri taşıdığı, babasının koyduğu bu “Ahmet” ismini inkâr ediyordu. Hürriyet hikâyesini dinlemek isteyen ekseriyet⁷⁹ birdenbire hiddetlendi. Odacıyı tokatlayarak dışarı attılar.

Ahmet Bey, sözüne devam etti:

—Bu cahil adam benim müstear ismimi asıl ismim sanıyor. Fakat kabahati yok. Bugüne kadar kalemdeki beyler de mümeyyizler de, müdür de hatta nazır da, hatta İstanbul ahali de... hatta be-hatta evimdeki ailem de beni “Ahmet Bey” tanıyorlardı. Hâlbuki yanılıyorlardı. Ben bu nam altında asıl şahsiyetimi, asıl ismimi saklıyordum. Bizim cemiyetimizin merkezi Patagonya'daydı. Fakat her sene kongremizi İstanbul'un tenha bir köşesinde, Sulukule'de bir çingene evinin altındaki eşek ahırında yapardık. Düşündük, taşındık, bizim istediğimiz kan dökülmeden hürriyeti elde etmekte. Ben bir proje yaptım. Sulukule'den ta Yıldız Sarayı'na kadar bir tünel kazmak. Sonra bu tünelden geçerek bir gece müstebidi⁸⁰ sarayının bir odasında yapıpalnız yakalamak... Kafasını tabanca altına alarak hürriyeti ilan ettirmek...Yüz muhalif reye⁸¹ karşı on bin beş yüz muvafakat⁸² rey ile benim projem kabul olundu.

Ta masanın dibinde duran Köse Mümeyyiz kendisini zabt edemedi:

—Affedersiniz Ahmet Bey, dedi, pardon müstear isminizi söyledim Kahraman Bey! Kongrenizde on bin altı yüz aza⁸³ olduğu anlaşılıyor. Bu kadar kişiyi içine alacak bir ahır Sulukule'de değil, İstanbul'da bile yok. Sakın rakamda bir yanlışlık olmasın...

78 müste'ar: takma.

79 ekseriyet: çoğunluk.

80 müstebid: zor kullanan.

81 re'y: oy.

82 muvafakat: kabul etme.

83 a'zâ: üye, kayıtlı katılımcı.

—Hayır, Hayır...

—Fakat ...

—Ne fakatı be?..

—Nasıl olur bu?

...

Mümeyyiz vaziyeti tayin etmemişti. Hâlâ Ahmet Bey'e ma-dun⁸⁴ muamelesi ediyordu. Kahraman kızardı.

—Hayır, Hayır, dedi, itiraza lüzum yok. Kongre için bütün azanın toplanması icap etmez. On kişi, beş kişi, hatta iki kişi kâfi... Diğerleri reylerini bunlara havale ederler. Karbonari gibi nice siyasi cemiyetler vardır ki kongrelerini yıllarca bir aza ile yapmışlardır. Hasılı lafı uzatmayalım. Susunuz, dinleyiniz.

Mümeyyiz sararan yüzünü ekşiterek güldü. Cevabın katiliğinden yumuşamıştı:

—Zaten dinlemek, anlamak için soruyoruz.

—Hayır, siz asla hürriyete alışamayacaksınız. İtirazı, suali bırakınız. Yoksa şimdi sizi deminki münasebetsiz kapıcı gibi dışarı attırırım. Hem kapıdan değil ha...

İcraattan hoşlanan salondakiler merakla sordular:

—Kapıdan değilse, nereden, nereden attıracaksınız?

—Pencereden, evet.. pencereden! Altı yedi metrelik bir yükseklikten avluya atılınca itirazın ne demek olduğunu anlar. Hürriyet serbestlik demektir. Kanun-ı esasi demektir. Buna ait bir söze itiraz etmek "istibdat" cinayetinden başka bir şey değildir. İstibdadın cezası bütün hür milletlerde birdir.

84 mâ-dûn: makam, mevki, rütbece düşük olan.

—Nedir? Nedir?

diye bağıştılar.

—İdam!

Ses seda kesildi. Bütün salonun üstünde bir ölüm havası dalgalandı. Köse Mümeyyiz daha beter sarararak önüne baktı. Dışarı kaçacak bir yol yoktu. Ahmet Bey, cevabının yaptığı uhrevi⁸⁵ sükûn içinde hikâyesine devam etti:

—...Evet benim projem kabul olundu! Tüneli kazmaya başladık. Çıkar-
dığımız toprakları Sulukule deresine atıyorduk. Bu topraklar denize yakın ara-
ziyi beş metre kadar büyüttü. Bu kadar büyük bir tebeddül⁸⁶ karşısında bile
hafiyeler bizim vücudumuzdan şüphe etmediler. Tuhaf değil mi?

—...

Hayretten kimse tasdik edemedi.

—... İstanbul'un bir sahili denize doğru büyüyordu da bunu kimse gör-
müyordu. Hâlbuki Nil nehrinin getirdiği kumlarla çamurlarla İskenderiye sa-
hillerinin gittikçe denize doğru genişlediğini maarif bütün mektep çocukları-
na öğretiyordu. Nihayet yirmi senede bu tüneli tamamladık. Yirmi sene! Bu
size uzun geliyor değil mi?

—...

—.... Hayır, bir inkılapçı bir ihtilalci için bu zaman yirmi dakika kadar
kısaydır. Ne eziyetler çektik! Saçlarımız ağardı. Şairlerin hayatta bahar farz et-
tikleri gençliğimiz dar, güneş görmez bir delik içinde kazma vurmakla geçti.
Dışlerimiz döküldü...

Feci, yorgun, perişan bir tavırla bu yirmi senelik uğraşmayı; Sulukule'nin Yeni
Bahçe'nin, Fatih'in hatta Haliç'in.. Beyoğlu'nun, Nişantaşı'nın altından geçen
nihayetsiz tünelin nihayetsiz karanlıklarını Ahmet Bey, anlattıkça masanın di-

85 uhrevî: ahiretle ilgili.

86 tebeddül: değişim.

binde Köse Mümeyyiz fenalaşıyordu. Ah şimdi hürriyet olmasa, eski istibdat zamanı olsa ona kaç yaşında olduğunu soracak; “Yirmi dört yaşındayım!” cevabını alınca, projesini kaç yaşındayken yaptığını tekrar soracaktı... İşte dayanıldığı şu geniş masanın üstünde dimdik duran bu genç kazmayla değil, daha bir toplu iğne ile bir toprağa dokunmamıştı. Bunu görüyordu.

Elleri pek pembe, pek temizdi. Âdeta bir kadın eli gibi. Saçları simsiyahtı. Beyaz olan yalnız dişleriydi. Hem içinde bir tane eksik yoktu. Demek bu Jöntürk tüneli dört yaşında kazmaya başlamıştı. Sual boğazından dilinin üstüne geliyor, dudaklarına dayanıyordu. Fakat Köse Mümeyyiz yutkundu, sualini karnına indirdi. Çünkü artık hürriyet devri içine girilmişti. Bir kahramana itirazvari sual sormak tehlikeli bir kabahattir. Kulağında bu korkunç kelimenin cınladığını duydu:

—İdam! İdam!

Pencereyle avlunun arasındaki mesafe gözünün önüne geldi. İçini çekti. Sustu. Müstear⁸⁷ ismi Ahmet Bey olan kahraman hikâyesini anlattıkça salonun içindekiler titriyorlar; hayret, takdir sedaları çıkarıyorlardı. Hiç kimsenin inanmamazlık aklına gelmiyordu. Cumhur⁸⁸... Bu dinleyen, dinleyerek susan yığın asla Köse Mümeyyiz gibi rakama ehemmiyet vermiyor, “zaman, mekân” umdeleriyle⁸⁹ düşünmüyordu; en atmasyon vakaları, en esassız bir masalı en büyük bir hakikat gibi dinleyip inanmak istidadını⁹⁰ haizdi⁹¹. Evet.. Bu tünel nihayet bir gece bitmişti. Masanın üzerinde canlı bir heykel gibi muhteşem bir vaziyet alan kahraman hikâyesinin burasına gelince göğsüne vurdu:

—İşte vatandaşlar! Dedi, bir gece kazmamızı vurunca yıldızla dolu semayı gördük. Burası sarayın bahçesiydi! Ben başımı çıkardım. Etrafı dinledim. Biraz ileride nöbetçiler geziyordu. Ma-beynin mükemmel bir haritası yanımızda hazır. Tekrar tünele çekildik. Hususi bir ihtilal aletiyle mevkiimizi tayin ettik. Müstebidin yattığı köşkten yüz metre uzaktaydık. Arkadaşlarıma veda

87 müste'âr: takma.

88 cumhûr: halk.

89 'umde: kriter, unsur.

90 isti'dâd: yetenek.

91 ha'iz: içeren.

ettim. “Haydi siz gidin. Beni yalnız bırakın.” dedim. Onlar tünele girdiler. Yeraltından Sulukule’ye doğru gitmeye başladılar. Siz o vakit, o gece, o saat, o saniye kim bilir ne kadar rahat, ne kadar asude⁹², sıcacık yatağınızda mışıl mışıl uyuyordunuz. Hâlbuki ben ne heyecanlar geçiriyordum...

Bütün salon pür kulak kesilmiş; nefes almıyor, dinliyor, vakanın dehşetinden herkesin dizleri titriyordu. Kahraman, hareketlerini vücuduyla tekrarlayarak yerde nasıl sürüne sürüne gittiğini, iki dakika içinde yirmi üç tane nöbetçi neferini nasıl zehirli hançerle öldürdüğünü, nihayet müstebidin yanına giriverince nasıl tabancasını alnına dayayıp sakalından tuttuğunu anlattı.

?!?!..

—... Müstebit: “Aman, Jöntürk! Benden ne ister isen iste, vereyim yalnız canıma dokunma!” diyince ben: “Senden bir şey istemem. Yalnız şimdi hürriyeti ilan edeceksin. Yoksa karışmam.” dedim. Can korkusuyla hiç düşünmedi. Huzuruna giremeyen ma-beynciler sakalı elimde yazdığı iradeyi gönderdi. İşte bu sabah gazetelerde okuduğunuz tebliğ benim ona yazdığım satırlardır...

....

Kahraman anlattıkça hikâyesi kulaklardan geçerek ağızlardan çıkıyor.. Ağızdan ağıza yayılarak kapıdan Bab-ı Ali’nin avlusundan dışarı savruluyordu. O gece bu vakayı İstanbul’da duymayan kalmadı. Sokaklara fırlayan binlerce kâtip Jöntürk’ün kahramanlığını anlatıyorlar, işitenler henüz işitmeyenlere – kendilerinden de bazı şeyler karıştırarak – tekrarlıyorlar.. Kadınlar evlerde, ihtiyarlar mahale kahvelerinde, askerler kışlalarda, yirmi dört saat evvel bütün dünyaya hükmeden müstebidin nasıl sakalı ele verdiğini tahayyül⁹³ ediyorlardı.

Ahmet Bey, o akşam Nişantaşı’ndaki annesinin evine büyük bir zafer alayıyla gitti. Bab-ı Ali’ye getirttiği arabanın atlarını çıkarmıştı. İkindiye doğru hürriyetin sahihten⁹⁴ ilanına inanan tıbbiyeliler, hukuklular, darülfünunlular, medreseliler, Bab-ı Ali’ye üşüşmüşlerdi. Heps-i Ahmet Bey’in arabasına koşuldu.

92 âsûde: huzur, rahat.

93 tahayyül (etmek): hayal etmek, hayal kurmak.

94 sahihten: sahiden, gerçekten.

—Yaşasın hürriyet! Yaşasın hürriyet!

nakaratiyla çekmeye başladılar. Bab-ı Ali caddesi cülüs⁹⁵ günü gibi donanmıştı. Köprüden geçerken Ahmet Bey:

—Artık köprü parası alınmayacak bu vahşiliktir, hürriyete yakışmaz...

diye haykırdı. Mektepliler kendi hürriyet mabutlarının⁹⁶ bu narasından coşular. Gale yana geldiler. Para toplayan memurları boyunlarındaki kutularla beraber denize fırlattılar. Memur barakalarını parçaladılar. Alay köprüünün ortasına gelmeden Aziziye Karakolu (*Şimdiki Seyr-i Sefain acentesinin olduğu yerdeki karakol) boşaltan askerler, takım kumandanları, yani onbaşıları Ferik Paşa önlerinde olduğu hâlde Galata'ya doğru kaçıyorlardı. Jöntürk'ün arabasını çeken mekteplilerle medreselilere katılan halk on bini geçmişti. Bu muazzam alayın başı Karaköy'e geldiği hâlde zülfekar⁹⁷ gibi iki kuyruklu ucunun biri Bahçe Kapısı'nda, biri henüz Yeni Cami muvakkithanesinin⁹⁸ önündeydi. Birkaç dakika içinde bütün Galata'da dükkânlar kapandı. "Patrida"⁹⁹ları olan Türkiye'yi ateşinden yanacak derecede şiddetli bir muhabbetle seven sevgili sadık "yerli Yunanlı" kardeşçiklerimiz de hemen Jöntürk'ün alayına katıldılar. Yahudiler Balat'tan ayrı bir alay yapmış koşuyorlar, hürriyet nümâyişine¹⁰⁰ yetişmek istiyorlardı. Belki İstanbul şimdiye kadar böyle sevinçli, böyle umumi bir hareket görmemişti. Alay Beyoğlu'na geldi. Fakat büyüdü, büyüdü, büyüdü. O kadar büyüdü ki cadde-i kebir¹⁰¹ bu kalabalığı almadı. Sıkışanın, üzülenin, ezilenin haddi hesabı yoktu. Bu ani tuğyandan¹⁰² şaşırın sefarethaneler¹⁰³ tuhaf bir şaşkınlıkla bayrakları çekmişler, daha ne olduğunu iyice anlayamadıkları bu hadiseyi selamlıyorlardı. Genç mekteplilerin kalın enseli, ince fikirli, son derece hürriyetperver medreselilerin sevinç gözyaşları dökerek çektikleri

95 cülüs: tahta çıkma, oturma.

96 ma'bûd: ilah, tanrı.

97 zül'fekâr: Hazret-i Ali'nin iki dilli kılıcının adı.

98 muvakkithâne: namaz saatlerini belirleyen görevlilerin çalışma yeri.

99 patrida: (Rumca) vatan, ülke.

100 nümâyiş: gösteri, miting.

101 câdde-i kebir: büyük cadde.

102 tuğyân: taşkınlık, kalkışma.

103 sefâret-hâne: konsolosluk.

arabada küçük dağları yaratmış bir ilah yavrusu gibi kurulan Ahmet Bey Rus sefarethanesinin önüne gelince insandan atlarına “çüş!” manasına gelir garip bir ses çıkardı:

—Durrrr...

Araba durdu. Alay durdu. Naralar, alkışlar durdu. Bu lahuti sükût¹⁰⁴ içinde Jön Türk'ün, hürriyet mabudunun¹⁰⁵ sedası¹⁰⁶ işitildi:

—Ey vatandaşlar! Bizi dünyada en çok seven mukaddes¹⁰⁷ komşumuzun, sevgili Çarlık Rusyası'nın sefarethanesi önündeyiz.. Onları selamlayalım. Eski hain istibdad idaresi en sevgili kardeşlerimiz olan Rusları, hürriyetperver¹⁰⁸ Rus Çarı'nı bize düşman bildirmişti. Hayır, hayır, hayır.. Hiçbir devlet kendi komşusuna düşman olamaz. Olamaz. Bu mantığa muhaliftir. Her ne kadar mantık yoksa da, yine muhaliftir. Bizim düşmanlarımız olsa olsa İspanya, Portekiz, İsveç, Norveç, Monako, Liberya, Arjantin, Panama hükümetleridir.

Biz bunların hücumundan korkmalıyız. Dünyanın en büyük hürriyetperveri olan Çar'ın hükûmeti hür bir Türkiye'ye düşman olamaz...

... Bu nutuk uzadı. Uzadı. Kendi memleketimizi bizden daha çok sevdiklerinden hiç kimsenin şüphe edemeyeceği sadık yerli Yunanlı kardeşlerimiz, ellerinden kıvılcımlar çıkacak derecede bu nutku alkışlıyorlar:

Zito¹⁰⁹, zito, zito...

Diye avazları çıktığı kadar haykırıyorlardı.

İngiltere sefarethanesinin önünde de Ahmet Bey bir nutuk söyledi. Bütün Osmanlılar anladı ki bizim en hakiki dostumuz, hatta vücudundan haberimiz olmayan müttefikimiz Rusya imiş...

104 lâhuti sükût: ilâhî susma.

105 ma'bûd: tapınılan.

106 sadâ: ses.

107 mukaddes: kutsal.

108 hürriyet-perver: hürriyet taraflısı.

109 zito: yaşasın.

... Alay, Harbiye Mektebi'nin önüne gelince o kadar çoğalmıştı ki... Artık hareket imkânı kalmadı. Hava kararıyor, akşam oluyordu. Ahmet Bey sabahtan beri hiçbir şey yemediğinin şimdi farkına vardı. Arabanın üstünden dedi ki:

—Artık alayımız hareket edebilmek istidadını¹¹⁰ kaybetti. Bari bana bir kişilik yer açınız da evime gideyim.

Mektepliler hep bir ağızdan bağırdılar:

—Asla, ey “kahraman-ı hürriyet”! Asla! Senin ayağın toprağa layık değildir. Caddeler, sokaklar seni görmek isteyenlerle dolu... Onların başlarına basarak yürü... İstedığın yere git...

Arabanın içinde biraz doğruldu. Nişantaşı tarafına baktı. Hakikaten yer hiç gözükmüyordu.

Kımıldamayan bir halk sürüsü bütün yolu doldurmuştu. Sabahleyin bol bol geçtiği sokak şimdi bir buçuk metre kadar yükselmiş.. Kırmızı tuğla kaplanmış gibiydi. Kalktı. Düşünmedi. Bir eliyle tek gözlüğünü tutarak bu kırmızı, fakat yumuşak tuğlalar üstünde yürümeye başladı. Alkışlayan eller ayaklarını okşuyordu. Yumuşak tuğlaların altından birtakım katı yuvarlaklar kımıldıyor, nihayetsiz¹¹¹ bir uğultu semaya¹¹² yükseliyordu:

—Ya..şa..sın.. Hür..yet!

Ahmet Bey düşe kalka evinin önüne geldi. Ama kapıya inmek ihtimali yoktu. Halk sıkışmış kımıldamıyordu. İkinci kat pencerelerinden bakan hizmetçiler beylerini herkesin başında, elleri üstünde yürüyor görünce koşup hanımefendiye haber verdiler. Hanımefendi otuz senedir İstanbul'da oturduğu hâlde Türkçe konuşmasını öğrenememiş bir Çerkez'di. Kızların laflarını iyice anlayamadı. Lakin sevgili Ahmet'inin ismini duyunca “Acaba bir kaza mı oldu?” diye pencereye koştu. Balık istifi gibi sokağa dolan halkın başları üzerinde gezinen oğlunu görünce şaşırdı. Pancuru aralık etti:

110 istidâd: kabiliyet.

111 nihâyetsiz: sonsuz.

112 semâ': gökyüzü.

—Ayol ümmet-i Muhammed'im¹¹³ başında yürümeye böyle utanmıyor musun¹¹⁴, Ahme...

Ahmet Bey başını kaldırdı. Müsteâr¹¹⁵ isminin hâlâ kullanılması birdenbire onu hiddetlendirdi. İçeri girmek istediğini unuttu.

—Affedersin anne! Benim adım Ahmet değil... dedi. Zavallı kadın yanlışlık olmasın diye oğluna dikkatli dikkatli baktı. Hayır, hiç şüphesi yoktu. İşte.. Oydu! Tam kendisiydi. Doğurduğu, meme verdiği, büyüttüğü, ismini koyduğu oğlu.. Ahmet Beyciğiydi. Kızdı:

—Halt mı etmişsin. Neden seni Ame...

—Değil işte...

—Hayır, Ame, Ame...

—Ahmet değil, işte.

—Sus, aklımı kaybettin? İçerime fenalık gelecek.

—Hayır, Ahmet değil diyorum. Sen benim asıl ismimi bilmezsin...

....

Bu münakaşa ana oğul arasında âdeta şiddetlice bir kavga hâlini aldı. Zavallı kadın oğlunun ismi “Ahmet” olduğuna evdeki bütün hizmetçileri, ihtiyar dadısını, şahit getirip pencereden gösteriyor, rahmetli babasının şeyh efendisi, doğduğu vakit kulağına avazı çıktığı kadar ezan okuyarak “Ahmet” ismini koyduğunu.. Hatta bu ezanın şiddetinden küçükken kulağı ağrıyıp ta akıl baliğ¹¹⁶ oluncaya kadar aktığını anlatıyordu. Ahmet Bey bütün hatıralara, şahitliklere karşı inkârında inat etti. O kadar ki.. Annesinin sınırları tuttu. Zavallı kadın oğlunun ismi kaybolur, yahut değişirse onu bütün bütün elden kaçıracaktı.

113 ümmet-i Muhammed: İslam dininde bulunanlar.

114 metinde “oynamıyor musun” şeklinde geçmektedir.

115 müsteâr: takma.

116 baliğ: buluğa eren.

gibi bir vehme¹¹⁷ kapılıyor, haklı olduğunu ispata çalışıyordu. Fakat muvaffak olamadı¹¹⁸.

—Hayyyy...

Diye bir çığlık kopardı. Arkasındaki hizmetçi kızın kucağına düştü. Bayıldı. Ahmet Bey'in üzerinde gezindiği yumuşak tuğlaların altındaki canlı yuvarlak taşlardan çıkan fısıltılar, sakin bir göl dalgası gibi, birbirine karışıyor; “müthiş Jön Türk'ün hakiki ismini annesinin bile bilmediği” uzaklara; İstanbul'un ta en hücre¹¹⁹ köşelerine yayılıyordu. Ahmet Bey annesini merak etti. Aile içinde “deli saraylı” şöhretini taşıyan bu kadıncağız en ufak şeye hiddetlenir; elleri, çeneleri kitlenir, bayılınca saatlerce ayılmazdı. Ahmet Bey son bir gayretle, kapının önündekilerini biraz aralık edip aşağıya inmeye çalıştı. Olacak iş değildi. Nümayişçiler¹²⁰ bir granitin ecza-yı ferdiyyesi¹²¹ gibi sıkışmışlardı. Eve nasıl girecekti? Galatarasay'ın jimnastik dersleri onu mahir akrobat yapmıştı. Sine-malarda aktörlerin, hırsız, apaş¹²² rolüne çıkanların duvarlardan atladıkları, en üst pencerelerden binalara daldıklarını gördükçe hep içinden “Ben daha çeviğim, ben olsam bu kadar yavaş tırmanmam!” der, yanındakilere kendisinin bir el ile barfıkste tam mihver¹²³ döndüğünü söylerdi. İşte şimdi münasip bir fırsat... Herkes onun çevikliğini, marifetini görecekti. Akrobatlığı, cambazlığı şöhretine şöhret, şanına başka bir şan ilave edecekti. Diyeceklerdi ki:

—Aman bu Jön Türk! Düz duvarı kedi gibi çıkıyor. Yüksekten, tehlikeyden hiç korkmuyor, ne cesaret, ne cesaret!

Evet, mademki fırsat düşmüştü. Cesaretini göstermek lazımdı. Sokağı dolduran bu kalabalığın sebebini anlayamayan, kalabalığın kafalarında gezen beyini gayet eğlenceli bir palyaço gibi seyrederek gülen Anadolulu arsız evlatlığa:

—Kız dadımı çağır.

117 vehm: kuruntu, şüphe.

118 muvaffak olmak: başarmak.

119 hücre: ücre.

120 nümayişçi: gösterişçi.

121 eczâ-yı ferdiyye: tek parça.

122 apaş: hayta.

123 mihver: eksen.

Diye haykırdı. Evlatlık hemen pencereden kayboldu. Bir dakika sonra tekrar aynı pencerede görüldü:

—Dadı gelmiyor.

—Niçin?

—Hanımefendiyi koku ile ovuyor.

—Mehveş'i çağır.

—Mehveş ablam da hanımefendinin kollarını ovuyor.

—Peyker'i çağır.

—Peyker ablam da hanımefendinin ayaklarını ovuyor.

—Pesend'i çağır.

—Pesend ablam da hepsinin ellerine kolonya döküyor.

—Despina nerde?

—Bilmem.

—Git çabuk, bak...

Evlatlık yine pencereden kayboldu. Aradan çok geçmedi. Yine aynı pencereden görünerek haykırmaya başladı:

—Despina aşçının yanında oturuyor. Çağırdım.

—Geliyor mu?

—Saçlarını düzeltiyor. Gelecek.

... İkinci kat pencerelerinin birinden Despina görüldü. Şeytan, maskara, güzel bir Rum kızı... Hürriyetin ne olduğunu çapkın pekâlâ biliyordu. Sokaktaki

gürültüden, bağışmalardan hiçbir şey anlamayan Bolulu aşçıbaşıya demin hürriyetin manasını: “Sizin hanımlar da bizim gibi olacak artık! Hürriyet bu demek!” diye anlatmıştı. “Tüh, tüh, töbe... Sus gopeğın gızı...” diye hürriyeti anlamayan koca Türk hâlâ bu gürültüleri, bu kalabalığı bir yangın sanıyor, “Ateř buralara gelinceye kadar ben yemeğı verir, bulaşıkları bile yıkarım” düşüncesiyle hiç istifini bozmuyordu.

—Ne istiyorsunuz beyefendi?

—Görüyorsunuz ya, içeri gireceğim. Sokak kapısına incek yer yok.

—Ne yapayım?

—Git çamaşır iplerinden getir. Sarkıt. Ben tırmanarak pencereye çıkayım.

Bu kadar alaylı bir manzara Despina’yı gülmekten katıltıyordu.

—Simdi, simdi küçük bey.

Diye kakhahalarla sıçrayarak ipi getirmeye gitti. Ahmet Bey pazılarını elle-riyle yokluyor, altındaki cumhura¹²⁴ bakıyor, mektepte imtihanlara girerken duyduğı heyecana benzer bir ürperme kalbini biraz fazla çarpıtırıyordu. Sabah-
tan beri yorgunluktan, açlıktan hisleri körleşmişti. Altındaki cumhur bir şeyler bağılıyor, fakat artık o manasını anlamıyordu. Kulakları derin şimşekli bir uğultu ile dolmuştu.

—Hürriyet!

—Yaşasın!

—Jön Türk!

Bu kelimelerin anlaşılmaz bir surette karışmasından hasıl¹²⁵ olma bir uğultu... Müthiş, muazzam bir gürültü...

124 cumhûr: halk, ahali, kalabalık.

125 hâsil: olan, çıkan.

Despina elinde ip, ikinci kattan görününce Ahmet Bey:

—En üst kata, en üst kata çık!

Diye haykırdı.

—Düsejeksiniz, beyim.

—Haydi sen karışma. En üst kata çık diyorum.

Ahmet Bey fırsat düşünce muvaffakiyetin¹²⁶ azamisini elde etmek âdetiydi. En üst katın pencereleri dururken, ikinci kattan girmek hakikaten abesti. Çapkın Despina'yı dördüncü katın pencerelerinde bekliyorken, tavan arasının penceresinden ipi sarkıttığını görünce öyle sevindi ki...

—Sarkıt, sarkıt...

—İşte.

—Biraz daha...

Ahmet Bey ipin ucunu tuttu. Despina yukardan haykırdı:

—İpi nereye bağlayayım.

—Orada bir yer yok mu?

—Pancurun demir mandalı var.

—Pekâlâ. İşte ona bağla.

İp bağlandıktan sonra cumhurun alkışları arasında yavaş yavaş Ahmet Bey çıkmaya başladı. Kollarının müthiş kuvvetini göstermek için ayaklarını hiç ipe dokundurmuyordu. İkinci katı geçmişti. Birdenbire Despina'nın çılgınlığıyla beraber demir mandal koptu. Ahmet Bey ahalinin tepelerine yuvarlandı. Bu yuvarlanıştan şüphesiz başları çok acıyan, beyinleri sarsılan halk hiçbir şikâyet sedası çıkarmadı. Bilakis yine olanca kuvvetleriyle:

126 muvaffakiyyet: ele geçirme, başarma.

—Yaşasın Jön Türk yaşasın! Diye haykırışlar.

Efruz Bey başını yukarı kaldırdı.

—Despina, Despina...

Diye avazı çıktığı kadar haykırdı. İşittiremedi. Tavan arasının penceresinden yarı beline kadar sarkan ellerini çırpın Rum kızı alkış hezeyana¹²⁷ uğramış sıç-rayıp duruyordu. Elini salladı:

—Despina, Despina... be!

Efendisinin harikulade vaziyetinden galeyana gelen kız ince sesiyle haykırdı:

—Ti ehi vire begimu¹²⁸?

—Tekrar ip sarkıt.

—Ne yapazaksınız?

—Göreceksin...

—Kala, kala¹²⁹...

—İpleri balkona bağla. Ucunu aşağı uzat.

—Kala, kala...

....

Tavan arasının balkonundan eve girmeyi pek hoş bulan kız yine tekrar keskin bir kahkaha ile halkın gürültüsünü çınlattı. Ahmet Bey Despina'nın sarkıttığı ipi tutunca tırmanmaya başladı. Birinci, ikinci kat hizasına kadar çıktı. Müthiş bir gürültü:

—“Yaşasın! Yaşasın Jön Türk!”

127 hezeyân: sayıklama, saçma sapan konuşma.

128 ti ehi vire begimu: ne var beyim.

129 kala, kala: iyi, iyi.

Gürültüsü camları sarsıyordu. Fakat Ahmet Bey işte ne vakitten beri ipe çıkmamıştı. İdmanı kaçırmıştı. Elleri acıyor, kolları kesiliyordu. Aklına tekrar aşağı kayıp ikinci katın penceresinden içeri girivermek geldi. Ama muvafık¹³⁰ değildi. Tükürdüğünü yalamaktı. İşte mademki ipi balkondan sarkıttırılmıştı, oradan girmeliydi. Maksudından yarı yerde dönmek azimsizlikti. Hâlbuki kendisi? Jön Türk!... Ulvi bir kuvvet bütün vücudundan taşıtı. Dişlerini sıktı. Son bir gayretle ipe sarıldı. Santimetre santimetre yükseliyordu. Sokağı dolduran halk:

—Yaşasın, yaşasın!

Diye haykırıyor, karşı tarafında açılan pancurlardaki çoluk çocuk kafalar da alkışlara karışıyor, yarı beline kadar sarkan Despina ince sesiyle:

—Gayret begimu, gayret...

Diye onu teşci¹³¹ ediyordu. Ne ise zorla balkonun kenarına yapıştı. Kollarını kendisine uzatan Despina'yı kucakladı. Mevkiinin sevinciyle bu siyah, bu gülen gözler derin bir aşk güneşinin yakıcı aydınlığını görür gibi oldu. Halk, Jön Türk'ün muvaffakiyetinden¹³² deliriyor, coşuyor, taşıyordu. Bu beyaz yanakların üstündeki ince kumral kaşların arasını öpmek istedi. Birden içinden ilahi bir seda¹³³:

—Senin aşkın hürriyettir! Ne yapıyorsun? dedi.

—Evet. Ne yapıyorum?

Diye mırıldandı. Despina kollarından kurtularak cevap verdi:

—Çok büyük ayıp yapıyorsun, herkes karsısında böyle...

—Haydi, sen aşağı in.

—Bas üstüne!

130 muvafık: uygun, yerinde.

131 teşci': cesaret verme, verilme, gayrete getirme.

132 muvaffakiyyet: ele geçirme, başarma.

133 sadâ: ses.

Kızı aşığı savınca balkona yaslandı. Artık tamamıyla akşam olmuş, sakın se-mada¹³⁴ yıldızlar, bu nümâyişin¹³⁵ azametinden¹³⁶ mahzuz¹³⁷ oluyor gibi, pır-lanta şuleleriyle¹³⁸ titremeye başlamışlardı.

—Haydi vatandaşlar! Yarına, yarına! Diye haykırdı; yarına... Şimdi ev-lerinize gidiniz. Çoluğunuzu çocuğunuzu tebrik ediniz. Onlara söyleyiniz ki artık bedbaht olmalarının ihtimali yoktur. Çünkü hürriyet güneşi doğdu. Bu güneşin altında bütün sefaletlerin, rezaletlerin nasıl eriyeceğini size mufassalan¹³⁹ anlatacağım. Yarın. Yarın. Evet yarın. Zira bugün çok yorgunum.. Hem yarın size öyle bir şey söyleyeceğim ki.. Bunu işitince hayatınızın en büyük bir saadetini idrak etmiş olacaksınız.

Kırmızı tuğlaların altındaki sıcak taşlar bağıriştılar:

—Ne söyleyeceksin? Ne söyleyeceksin?

....

—Size şimdiye kadar kimsenin bilmediği hakiki ismimi söyleyeceğim. Evet yarın bunu işiteceksiniz!

Bu vaat, bu müjde halk arasında öyle müthiş, öyle korkunç, öyle tarif olunamaz derecede şiddetli bir sevinç husule¹⁴⁰ getirdi ki.. Manası anlaşılmaz bir uğultu, dar bir nehrin yatağına akmış bir umman, bir tufan gürültüsünü yükseltiyor, her taraftan açılan pancurlardan kadın, kız, erkek, çocuk başları uzanıyor, bu umumi¹⁴¹ tahassüse¹⁴² her taraftan iştirak olunuyordu. Bu uğultu büyüyor, dalgalanıyor, anatını¹⁴³ değiştiriyor, yavaş yavaş bir musiki hâline giriyordu.

134 semâ': gökyüzü.

135 nümâyiş: gösteriş.

136 'azamet: büyüklük.

137 mahzûz: hoşlanmış.

138 şu'le: alev.

139 mufassalan: uzun uzadıya, sözü uzatarak, etraflıca.

140 husûl: üreme, çıkma.

141 umûmî: herkese ait, herkesle ilgili.

142 tahassüs: hislenme, duygulanma.

143 ânât: zamanlar.

Ahmet Bey balkondan ayrılamıyordu.

Ruhundaki azametın göklere sığmayacak derecede irileştiğini, âdeta bütün kâinata inkılap ettiğini duyuyor. Kendini bu ulviyet¹⁴⁴ karşısında bir nokta gibi ufacak görüyordu. İpten sıyrılarak kanayan ellerine, kabarık göğsüne, yukarı kıvrılmış siyah bıyıklarına bakıyor, burnunun gölgesinde pembe, manevi bir nurun parladığını fark ediyordu. Büyük sokaktan geniş caddeye kadar uzanan manzaraya dalıyor, hangi imparatorun bu kadar sadık tebaası olabileceğini düşünüyordu. Hayır, hayır... Onun şimdi imparatorların fevkinde¹⁴⁵ bir kuvveti vardı. Ne dese şu halk, şu birbirini ezen, bağırın, haykıran taganni¹⁴⁶ eden halk ne dese hemen yapacaktı! İmparatorlar değil, hatta hiçbir peygamber hayatında bu kadar sadık, bu kadar meftun¹⁴⁷ bir ümmete sahip olmamıştı. Allah'la Tûr-ı Sînâ¹⁴⁸'da görüşen Musa'nın müminleri kaç kişi idi? Kız oğlan kız anasından babasız doğan, doğuşuyla mucizelerin en büyüğünü gösteren İsa'nın (a.s.) kaç mümini vardı? Topu tüfeği on iki kişi değil mi? Bu on iki kişinin içinde de bir hain çıktı. Zavallı peygamberin çarmlıha gerilmemek için, şeklini değiştirerek genç yaşında göçe kaçmasına sebep oldu. Hâlbuki şimdi bütün İstanbul, yani bir milyon kişi ona tabiydi, ondan doğan güneşe tapıyorlardı. Sokaktaki uğultu büyüyor, büyüdükçe musikileşiyordu. Ahmet Bey bir an, eskiden tanıdığı bir ahengin yükselir gibi olduğunu zannetti.

Evet, evet.. Bu havayı tanıyordu.

Halk.. Hayır halk değil; halkın "deha" sesi otuz üç sene evvel hürriyet rüyasından kalma bir nağmenin, veznini bozmadan, güftesini değiştiriyor, düzeltiyor, bağırıyordu:

*Kalkın, ey ehl-i vatan!
Biz de şadan¹⁴⁹ olalım,
Bu "Jön Türk"ün uğruna
Biz de kurban olalım...*

144 'ulviyyet: yükseklik, yücelik, büyüklük.

145 fevk: üst, yukarı.

146 taganni: makamla okuma.

147 meftûn: gönül vermiş, tutkun.

148 Tûr-ı Sînâ: Sina dağı (Sina yarımadasında Allah'ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ).

149 şadân: sevinçli, keyifli.

Gök iyice karardı. Hava gazları “gelip gitme” kesildiği için yakılamamıştı. Sokaktaki kalabalık seyrekleşe seyrekleşe caddeye aktı. Ahmet Bey balkonun tırabzanına dayadığı kolunun uyuştüğunu duydu. Derin tefekkürlerden¹⁵⁰ uyanan dalgınlara has cevval¹⁵¹ bir mahmurlukla doğruldu. Balkon kapısını açtı. Üzerinde yatak yığınları duran sandıkların arasından geçti. Merdiven kapkaranlıktı. Parmaklıkları tutarak indi. İkinci kata gelince annesinin odasına doğru yürüdü. Hâlâ ayılmamış olacaktı. Zavallının kollarını, göğsünü kolonya ile ovan hizmetçilere kapıdan sordu:

—Daha açılmadı mı?

Kızlar:

—Hayır...

Dediler. Annesinin hizmetçi kıtlığına kıran girmiş gibi Kastamonu'dan getirttiği arsız evlatlık ilave etti:

—...Hep kulağına “İsmi Ahmet Bey’miş. Şaka yapmış.” diye bağırдық. Duymadı.

....

Ahmet Bey bu tedavi tarzına fena hâlde hiddetlendi. Kan beynine fırladı. Yüzü kızardı. Yumruklarını çıkararak¹⁵²:

—Bir daha bana “Ahmet Bey” dediğinizi duyarsam vallahi hepinizi döver, bu evden kovarım! Diye haykırdı.

Baygın annesinin uzandığı kırmızı kadife kanepenin başı ucunda ayakta duran ihtiyar dadısı, böyle birdenbire değişen beyinin hâline feci feci baktı.

—Öyle ise artık size ne diyelim?

—Asıl ismimi söyleyiniz.

150 tefekkür: düşünme.

151 cevval: koşan, dolaşan, hareket eden.

152 metinde “çıkarak” şeklinde geçmektedir.

—Asıl isminiz ne?

—....

Bunu henüz Ahmet Bey de bilmiyordu.

—?

—Yarın söylerim, dedi, aceleden patlıyor musunuz? Daha dünyada kimse asıl ismimi öğrenmedi!

—....

İnce beyaz Mısır hasırı döşeli sofadan yürüdü. Yatak odasına girdi. Esvapları¹⁵³, kitapları, kâğıtları, hasılı her şeyi bu geniş odadaydı.

Hava gazı lambasını yakmışlardı. Açık pencerenin yanındaki Şam kumaşı kaplanmış alçak koltuğa kendini attı. Bir an daldı. Kımıldamadı. Ansızın tek gözlüğü düştü. Onu yerden alırken karşısında Despina'yı gördü. Haberi olmadan içeri girmişti.

—Servi, Mösyö, servi...

—Haydi git, yemek falan istemem!

Diye onu kovdu.

—....

İşte bir anda halkın mabudu¹⁵⁴ oluvermişti. Bunu hissediyordu. Evvela sırf boş bir tefahürden¹⁵⁵, emelsiz bir cakadan, dipsiz bir gösterişten ibaret olan (hürriyetperverlik¹⁵⁶) iddiasını (halk) denen yığın sahih¹⁵⁷ sanmıştı. O şimdiye kadar bütün tanıdıklarını âdeta bir sanat edindiği “satışı” sayesinde aldattırdı. Mesela her ay annesinin verdiği on beş lira ile kaleminden aldığı iki bin beş yüz

153 esvâb: giyimler.

154 ma'bûd: kendisine ibadet olunan, tapınılan.

155 tefâhür: övünme, övünç.

156 hürriyet-perver: hürriyet sever, hürriyet taraflısı.

157 sahih: gerçek, doğru.

kuruştan başka on para bir geliri olmadığı hâlde kendine bir zengin, bir milyonier süsü verir.. tanıştıklarının hepsi de onu zengin tanırlardı. Zamanenin ne kadar büyük adamı varsa hepsini tanır, evlerine gider, sofralarında kalır.. gibi görünürdü. Kalemde daima şöyle söze başlardı:

“... Başkâtîp Paşa'nın konağında o gece sabaha kadar eğlendik. Bir saat uyumamışım, kalkınca...”

Yahut:

“... Tam yatacaktım. Kapı çalındı. Ma-beynden¹⁵⁸ bir yaver gelmiş, Darüssaade ağası¹⁵⁹ beni istemiş!

—Gidemem, hastayım...

Diyecektim ama.. Beni çok sever. Hatırını kırmak istemedim.. Bu soğukta kalktım gittim. Yanıma şeyi... Evet, neyse... Onu yanıma aldım. Dışarı fırladım....”

Yahut da:

“... Fehim Paşa arabasını o gün bana vermişti. Margrit'e iki yüz elli liralık bir çek gönderdim. Hemen geldi. Arabaya, sahibinin metresiyle binerek öyle bir eğlendik ki.. Tarif edemem...”

İlh¹⁶⁰, ilh, ilh...

Hâlbuki bunların hiçbirisinin aslı yoktu. Yalnız büyük adamlara mensup görünmekle kanmaz; cesur, şair, edip, filozof, âlim, derviş, pehlivan, tanburacı¹⁶¹, damacı falan... görünmek ister, hem de görünürdü. Kalemde küçüklerin yanında hep kendine “esrar-alud¹⁶² bir Jön Türk” süsü verir, bir satırını görmediği hâlde Namık Kemal'in bütün eserlerini okuduğunu söyler,

158 mâ-beyn: padişah sarayı.

159 dârü's-saâde ağası: sarayın harem dairesinde bulunan harem ağası.

160 ilh: “ilâ-âhir” (sonuna kadar) sözünün kısaltması.

161 tanbüre: tambur, Türk halk müziğinde kullanılan, cura, bulgari, çoğür, bağlama gibi mızrapla çalınan telli çalgılara verilen genel bir ad.

162 esrâr-âlûd: esrarlı.

aklında kalmayan bazı şiirlerini bile ezberden okurdu. Hatta şehit Mithat Paşa'nın kanlı gömleği evinde saklı olduğunu rast geldiğine bir sır olmak üzere söyler, bu sırrı saklayacaklarına peşinen yeminler ettirirdi. Herkesi inandırmakta son derece mahirdi. Çünkü görünmek, caka satmak istediği şeyin aslına hiç ehemmiyet vermezdi. Onun ehemmiyet verdiği şey: Yalnız öyle görünmekti... İşte bütün kuvvetini bu tarafa sarf ettiği için muvaffak olurdu. Görünmek istediği şeylerden birisi de zenginlikti. Zengin olmayı aklından bile geçirmezdi. Haddizatında¹⁶³ zenginliğin de onca hiçbir ehemmiyeti yoktu. Yalnız zengin görünmenin ehemmiyeti vardı. Bir zengin gibi hareket eder, daima aslı olmayan yüz bin liralardan, çeklerden, madenlerden, apartmanlardan bahsederdi. Gayet hasis¹⁶⁴ olan annesinin ne kadar iradı¹⁶⁵ olduğunu da bilmiyordu. Babası nesi var nesi yok, bu kadına bırakmıştı. Lisanı gibi tabiatını da değiştiren bu köylü Çerkez sineği sıkıp yağını çıkaracak derecede muktesitti¹⁶⁶. Daima sofrada kendisine:

—Ah, paranın bereketi kalmadı. Boğaza yetiştiremiyorum.

Diye sızlanırdı.

—Anne! Yemekte para, masraf lafı etme!

Diyen Ahmet Bey yarın mirasa konunca satın alacağı gümüş takımları, vereceği ziyafetleri düşünerek dalar giderdi, ilmi, fazlı¹⁶⁷, kuvveti, kibarlığı, şıklığı, hasılı her şeyi biraz kabuk, biraz renk, biraz boya idi. Neye kıymet verilirse o kıymete sahihten¹⁶⁸ sahip olmaya çalışmaz, o kıymet kendisinde eskiden varmış gibi görünmeye uğraşır, muvaffak da olurdu.

Fakat bu son muvaffakiyeti¹⁶⁹...

163 hadd-i zâtinde: zaten, esasen, aslında.

164 hasıs: cimri.

165 irâd: gelir.

166 muktesid: tutumlu.

167 fazl: iyilik, fazilet, erdem.

168 sahîh: gerçek, doğru.

169 muvaffakiyyet: ele geçirme, başarıma.

... O kadar büyüktü ki.. Şimdi düşünürken kendisi bile şaşırıyordu. Evet, büyük bir cesaret göstermiş, Bab-ı Ali¹⁷⁰'de, daha herkes korkuyla şüpheden uyuşuk dururken:

—Yaşasın hürriyet!

Diye haykırmıştı. Sonrasını pek iyi hatırlıyordu. Çorap söküğü gibi gitmişti. O “cemiyet”in de “fert” gibi, belki fertten ziyade hayalperver¹⁷¹ bir isterik olduğunu bilmezdi. Fertlerin inanamayacağı ne kadar kaba yalanlar vardı ki cemiyet bunlara hemen kapılır, fakat... Fakat çabuk ayılır; hayali, fertten çabuk, inkisara¹⁷² uğradı.

Şimdi koltuğunda derin bir hülyaya dalan Ahmet Bey cemiyetin ruhundaki bu oynak temâyülden¹⁷³ haberi olmadığı için hâlâ dışarıdan gelen sesleri, nümâyış¹⁷⁴ gürültülerini dinleyerek halkın kendine verdiği ehemmiyete kendi de ehemmiyet veriyor.. hayalinde şanla, şerefle, altınla çerçeveslenmiş pembe, nihayetsiz bir ufuk açılıyordu.

Yarın ne olacaktı?

İsmi duyulunca şöhreti bir anda, telgraflarla dünyanın her köşesine yayılmayacak mıydı?

Fakat ismi?

Evet, sabah olmadan ismini, asıl kendi ismini bulmalıydı. Düşünmeye başladı. Aklına “Edebiyat-ı Cedide” romanlarında okuduğu isimler geliyordu: “Bülent, Nevin, Nahit, Fahir, Sehran, Şadan, Kâmuran, Süha, Neriman, falan...” Hayır, bunları beğenmiyordu. Öyle bir isim olsun ki... Hiç işitilmemiş, hiç kullanılmamış olduktan başka kendi mevcudiyetine, büyüklüğüne, ehemmiyetine uysun! İki saatten ziyade aradı. Bulamadı.

170 Bâb-ı Âli: Osmanlı İmparatorluğu zamanında, İstanbul'da sadâret, dâhiliye ve hâriciye nezâretleri ile şûrâ-yı devlet dairelerinin bulunduğu bina.

171 hayâl-perver: hayale düşkün.

172 inkisâr: kırılma, gücenme.

173 temâyül: meyletme, eğilme.

174 nümâyış: gösteriş, gösteri.

Ne kadar isim varsa hepsi kullanılmıştı. Kullananların hepsini kendinden aşığı, kendini onların hepsinden yukarı, yüksek görüyordu.

—Yeni bir kelime uydurmalıyım...

Dedi. Ama bu nasıl olacaktı. Bestekâr Verdi'nin ismini hatırladı. Tokatlıyan'da anlatırlarken işitmişti. Bu bestekâr, kralından mükâfat olarak ismini istemiş, kral da ona kendi isminin her kelimesinden yalnız birer harf vermişti.

“Viktor Emanuel, Rovad, İtali” “v, r, d, i,” işte “Verdi” ismi! “Verdi” ismi böyle doğmuştu. Hâlbuki o kimin isminden harf alabilirdi. Abdülhamit Han Hazretlerinden mi? Hayır! Haşa.. Onu yarın belki yerinden düşürecekti. Korkar gibi etrafına bakındı. Dolabın aynasında kendisini gördü. Fesi bile hâlâ başında duruyordu. Çıkarı. Karşiki kanepeye fırlattı. Parmaklarıyla alabros¹⁷⁵ saçlarını düzeltti. Hâlâ sokakta nümayişçilerin¹⁷⁶, hürriyetçilerin sedaları¹⁷⁷ dalgalanıyordu. Tek gözlüğünü eline aldı. Göğsündeki cebinden çektiği ipekli mendille silmeye başladı. Mutlaka bir hükümdar isminden mi harf alınabilirdi? Birkaç hükümdarın isminden de pekâlâ alınabilirdi. Mesela Avrupa hükümdarlarının isimlerinden... Ayağa kalktı. Lavabonun yanındaki küçük akaju¹⁷⁸ yazıhaneye oturdu. Yazıhanenin sağında yüksek bir turnant¹⁷⁹ vardı. Raflar eski “Fro Fro” nüshalarıyla doluydu. Ahmet Bey Türkçe cinai¹⁸⁰ roman tercümeleleriyle bu açık Paris gazetelerinden daima alırdı. Romanları sabahleyin yatakta olur, Kulot Roj'un, Sanje'nin yatmazdan evvel resimlerine bakardı. Son okuduğu cinai romanlardan bir tanesi turnantın ta üstündeydi. Uzandı. Onu aldı. Kabını açtı. Boş sayfaya cebinden çıkardığı kırmızı mürekkepli bir kalemlle aklına gelen Avrupa hükümdarlarının isimlerini yazdı: Nikola, Vilhelm, Edvard, Viktor Emanuel, Alfons, Yorgi, Jorj, Fransuva Jozef, Albert, Hakon.... Bu isimlerin başlarından birer harf topladı. Yazdı:

—Nve Veayjfabh...

175 alabros: fırça gibi dik kesilmiş (erkek saçı).

176 nümayiş: gösteriş.

177 sadâ: ses.

178 akaju: maun, maundan yapılmış, maun renginde olan.

179 turnant: dönemeç.

180 cinâî: cinayetle ilgili.

Yazdığına baktı. Telaffuz etti. Bağırды. Hoşuna gitmedi. Bu harflerin birkaç defa yerlerini değiştirdi.

—Hafjyavevn,

—Fanojavah,

—Vajnohfa,

—Jafnahov...

Yavaş yavaş okudu. Ağır okudu. Hızlı okudu. Bağırды. Hayır, hayır... Beęenmedi. Hoşuna gitmedi.

—Vay anasını, dedi, beni ya Hintli, ya Çerkez sanacaklar, hep Hintli, hep Çerkez ismi çıkıyor.

Sonra hürriyetin üç meşhur şiarından¹⁸¹ birer harf almasını düşündü. Onu da tecrübe etti: Hürriyet, müsavat¹⁸², uhuvvet¹⁸³! Yazdı:

—Humma...

Hastalık ismi! Beęenmedi. Sâit¹⁸⁴ gibi elifi ortaya aldı:

—Ham...

Yüzünü buruşturdu.

Bir kere daha deęiřtirdi:

—Amh...

Bu, hepsinden münasebetsizdi.

181 şî'âr: duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellik, ülkü.

182 müsâvât: eşitlik.

183 uhuvvet: kardeşlik.

184 sâ'it: sesli, ses çıkartan.

Gece yarısı geçti. O hâlâ romanın kenarlarına isimler yazıyor, başlarından birer harf topluyordu. Meşhur kahramanların, meşhur inkılapçıların isimlerinden çıkardığı kelimeler birbirinden münasebetsiz, birbirinden biçimsiz oluyordu. Nihayet bu usulü bıraktı. Yazıhanenin üstünde romanlarda rast geldiği bazı kelimelere bakmak için daima bir “Lügat-ı Osmaniye¹⁸⁵” dururdu. Ona el attı. Önüne açtı. Karıştırmaya başladı. Gözü ansızın bir kelimeye takıldı, kaldı:

Efruz...

Manasını okudu:

“Ziyalandırıcı¹⁸⁶, ruşen¹⁸⁷ edici olan.”

Tekrarladı:

—Efruz,

—Efruz...

—Efruz....

....

Hoştu. Ahenkliydi. Hele manası tamamıyla kendine uyuyordu. İstibdat, zulüm karanlığını o aydınlatmamış mıydı? Bundan başka.. Evet, şimdiye kadar hiç kimse bu ismi taşımamıştı.

—Efruz, Efruz...

Gece gündüz terkip¹⁸⁸ düzmek için lügatlarda Arapça, Acemce kelime arayan şairler, edipler nasıl olup bunu bulamamışlar, kendilerine mahlas diye kullanamamışlardı. Buna şaşıyordu. Bu, tamamıyla büyüklük, ulviyet¹⁸⁹, yükseklik, harikuladelik ismiydi.

185 Lügât-ı Osmâniyye: Osmanlıca sözlük.

186 ziyâ': ışık, aydınlık.

187 rûşen: aydın, parlak.

188 terki'b: birleştirme.

189 'ulviyyet: yükseklik, yücelik, büyüklük.

—Efruz Bey, Efruz Beyefendi, Efruz Paşa, Efruz Han, Efruz Sultan, Efruz Şah...

Ayağa kalktı. Bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. İsmi telaffuz ediyordu. Asıl kendi ismini telaffuz ediyordu.

Efruz Bey, Efruz Bey...

... Artık sabah oluyor, yıldızları silinen göklerin menekşe rengindeki ziyaları¹⁹⁰ camları parlatıyordu. Efruz Bey yirmi dört saattir ne yemiş, ne içmiş, ne de uyumuştur. Vücudunda hiç yorgunluk duymuyordu... Sinirlerinde, hayalinde öyle şiddetli bir faaliyet vardı ki.. Oturamıyor, duramıyordu. Bu sefer asıl ismini öğrenen halk kim bilir nasıl onu alkışlayacaktı:

—Yaşasın Efruz Bey!

diye bağıracaktı. İsmi aksiyel İstanbul'un yedi tepesi, dünyanın bütün tepeleri, dağları, nehirleri, bataklıkları, gölleri, çölleri, ormanları, yanardağları¹⁹¹, hatta be hatta cumudiyeleri¹⁹² cınlayacaktı. Zihni o derece hayal ile dolu idi ki.. Fikirlerini seçemiyor, bugün ne yapacağını tayin edemiyordu¹⁹³. Hakikaten çok yapacak şey vardı. Fakat bunlar neydi? Bunları henüz tasavvur¹⁹⁴ bile edemiyordu. Durdu. Yorulmamış bir azmin bütün kuvvetiyle gerildi. Ellerini kalçalarına koydu. Avazı çıktığı kadar bağırdı:

—Yaşasın Efruz Bey!

....

Bütün ev halkı, annesi, dadısı, hizmetçi kızlar, evlatlık “Ne oluyoruz?” diye yataklarından fırlayarak onun odasına koştular. Efruz Bey’i bu kadar erken giyinmiş, dışarı çıkacak gibi hazırlanmış görünce şaşırıldılar. Bilmiyorlardı ki o

190 ziyâ: ışık.

191 metinde “Tatar dağları” şeklinde geçmektedir.

192 cumûdiye: buzul.

193 tayîn etmek: belirlemek.

194 tasavvur etmek: zihninde canlandırmak, düşünmek.

bu sabah daha giyinmemiş.. Fakat dün gece hiç soyunmamıştı. Kenarı gümüşü yollu¹⁹⁵ beyaz bir yemeni ile saçlarını sımsıkı bağlamış olan annesi:

—Ahmetçğim, niye bağırdın? Sana bir şey mi oldu? Ödümüzü kopardın. Ne var?

diye boynuna sarılmak istedi. Efruz Bey hiddetli hiddetli haykırdı:

—Hâlâ bana.. Hâlâ bana “Ahmet” diyorsunuz ha?...

—Ne diyelim?

—Asıl ismimi söyleyiniz.

—Asıl ismin “Ahmet” değil mi? Sen deli mi oldun?

—Sen deli olmuşsun, anne! Benim ismim “Ahmet” mi?

....

Bu kadar büyük bir iman¹⁹⁶, bir katiyet¹⁹⁷ karşısında şaşalayan.. ağzı açılıp içinden dili birkaç santimetre dışarı çıkan zavallı kadın gözlerini kırparak tekrar sordu:

—Ya, ne?

—Efruz...

—Ne?

—Efruz...

Pek uzun süren birkaç saniye içinde anne, kızlar, dadı, hepsi birbirlerine baktılar. Sofu kadın böyle isim değiştirmeyi en büyük bir cinayet sayıyordu. Sarayda “kapı yoldaşları”nın bazısının güzel isimleri olurdu. Yeni gelen halayıkla-

195 gümüşü yollu: gümüş rengine benzer.

196 imân: inanç.

197 kat'iyet: kesinlik.

ra¹⁹⁸ vermek için bu güzel isimlilerden birisinin ismi alınır, kendisine başka bir isim verilirse, ismin eski sahibi kız yıllarca ağlar, bedbaht olurdu¹⁹⁹. Hatta bir arkadaşını hatırlıyordu. On bir senelik ismini alıp yeni gelen bir kıza verdikleri için inat etmiş, günlerce yemek yememiş, açlıkla kendini öldürmüştü.

Efruz... Hem bu nasıl isimdi?

—Oğlum, sen Müslümanısın, böyle gavur ismi takınmaya utanmaz mısın?

—Bu gavurca değil, Farisice...

—Nece olursa olsun, hiç böyle isim işitilmemiş!

....

Efruz Bey o kadar katı²⁰⁰ söylüyordu ki, annesi, dadısı, kızlar, nasıl olduğunu bilmedikleri hâlde, onun asıl ismi “Efruz” olduğuna inanır gibi oluyorlardı.

... Ortalık tamamıyla aydınlanmıştı. Hürriyetçiler hezeyana uğramış²⁰¹ bir çilingin sürüsü hâlinde sokağa birikmişlerdi. Bu sefer ellerinde allı beyazlı hürriyet bayrakları da vardı. Bağırıyorlardı.

Efruz Bey camı açık pencereden başını çıkardı. Bu vatanperverlere baktı. Beş on bin kişi vardı. Aralarına irili ufaklı mektep çocukları da karışmıştı. Üç kalabalık bando, dün halkın güftesini²⁰² değiştirdiği marşı çalıyor, çocuklar.. Büyükle.. Hepsi avazları çıktığı kadar haykırıyordu:

*Kalkın ey Osmanlılar!
Biz de şadan olalım²⁰³,
Bu Jön Türk'ün uğruna
Biz de kurban olalım...*

198 halâyük: hizmetçi, cariye.

199 bedbaht olmak: mutsuz olmak.

200 kat'î: kesin.

201 hezeyâna uğramak: kendini kaybetmek.

202 güfte: söz.

203 şadân olmak: mutlu olmak, bahtiyar olmak.

Zavallıların asıl kendi isminden haberleri yoktu. Bu umumi²⁰⁴ cehalete acıdı. Azıcık daha gözleri yaşaracaktı, eliyle sükût²⁰⁵ işaretini etti.

Bütün bandolar, bağırınlar sustular.

—Ne istiyorsunuz vatandaşlar?

Halk bir ağızdan cevap verdi:

—Seni, seni...

—Ben kimim?

—Jön Türk'sün, Jön Türk'sün...

—İsmim ne?

—Bilmiyoruz, ismin ne? İsmi ne?

—Efruz...

—....

—Efruz...

Halk bu ismi işitince hakikaten çıldırdı. Sanki hepsi sarhoştu. El şakırtıları, yaşasın sadaları²⁰⁶ arasında tekrarladıkları bu isim pek hoşlarına gidiyordu.

Efruz Bey her sabahki tıraş âdetini bile yapamadı. Yalnız lavabonun önündeki aynaya yaklaştı. Siyah bir pomat²⁰⁷ ile çabuk çabuk bıyıklarını kıvırdı. Merdivenleri dörder dörder atlayarak aşağı indi. Kapıyı açtı. Dışarı çıktı. Dışarı çıkar çıkmaz halk onu yakaladı. Omuzlarına aldı. Hareket başladı.

204 umûmî: genel.

205 sükût: sessizlik.

206 sada: ses.

207 pomat: bir çeşit merhem.

Harbiye Mektebi, Taksim Bahçesiyle, Cadde-i Kebir.. her taraf hürriyet yapırlarıyla²⁰⁸ donatılmıştı. Sokak başlarında yeni yeni bandolar cemiyete katılıyor, halk dün bozduğu güfteyi²⁰⁹ bugün bir kat daha bozuyor, haykırıyordu:

*Kalkın ey hür kardeşler,
Biz de şadan olalım²¹⁰,
Efruz Bey'in uğruna,
Gelin kurban olalım...*

...İlk defa Bab-ı Ali'de bağırarak ilan ettiği bu hürriyeti idare etmek için bir merkez lazımdı. Efruz Bey alkışla bağırıştan başka bir şey düşünmeyen halkın elleri üstünde bunu düşündü. Köprüyü geçerken daha böyle bir merkez kararlaştıramamıştı. Yeni postahane binası aklına geldi. Bu müşküldü²¹¹. Hem birkaç gün posta muamelesi²¹² durabilirdi. Hükûmetin haricinde bir yer aklına gelmiyordu. Düyun-ı Umumiye²¹³ dairesi... pek güzeldi. Ama altından çapanoğlu çıkmak ihtimali vardı. Büyük bir yer... Demir kapısıyla, kemerli pencereleriyle gözünün önüne "Sahavet Hanı" geldi. Emretti. Bütün halk hanın yolunu tuttu. Hanın içinde ne kadar tüccar varsa sokağa atıldı. Efruz Bey kendisine muavin²¹⁴ seçmekte güçlüğü uğradı. Herkes hürriyetperverdi²¹⁵. Aralarından bazılarını seçip ayırmak müsavata muhalif²¹⁶ bir hareketti. Sahavet Hanı'na bir saat içinde yerleşildi. Efruz Bey tellallarına hatipleri çağırttı, binden ziyade hatibin hizmetine hazır olduğunu anladı. Bunları yüzer yüzer hana topladı. İstanbul'un dört bir tarafına saldırdı²¹⁷. İlk teşebbüs ettiği icraat zabıta ile polis teşkilatını lağv²¹⁸, hapishaneleri boşaltmak oldu. Fikrince polis

208 yaprak: sayfa, bayrak.

209 güfte: söz.

210 şadan olmak: mutlu olmak, bahtiyar olmak.

211 müşkil: zor; zorluk.

212 mu'amele: resmi işlemler.

213 düyün-ı umûmiye: umumi borçlar.

214 muâvin: yardımcı.

215 hürriyet-perver: özgürlükçü, özgürlük yanlısı.

216 müsâvâta muhâlif: eşitliğe aykırı.

217 saldırmak: göndermek.

218 lağv: kaldırmak, iptal etmek.

hürriyetin en birinci maniasıydı²¹⁹. İlmin tanıdığı ahlakta kanun: hürriyetti. Bir insan ne kadar hür olursa o kadar düşünür, ne kadar düşünürse o kadar ahlaklı olurdu. Hükûmeti de kaldırmayı kurdu. Ama bu birdenbire yapılamazdı. Sabır lazımdı.

...Efruz Bey merkez ittihaz ettiği²²⁰ handa, İstanbul'un dört tarafına taze taze hatipler gönderir, terfi edeceklerine tavsiyemeler²²¹ yazar, hürriyetperverlere vesikalar²²² verirken ismi, şöhreti, dünkü ifşaatı²²³ yayılıyor, mübalağalanıyordu²²⁴. Öğleden bir saat sonra çıkan ilaveler²²⁵ bir gün evvelki nümâyişler²²⁶ esnasında alınan resimlerini basıyor "Sulukule-Yıldız" tünelinin haritası onar kuruşa her sokakta satılıyordu. Bu tünelin Jön Türklerden alınması için Beyoğlu'nda levantenlerden²²⁷ mürekkep²²⁸ büyük bir anonim şirket teşekkül etti²²⁹. Yenimahalle'de, Zincirlikuyu'da.. Yenibahçe'de, Sulukule'de, Edirnekapısı'nda arazi fiyatı birdenbire fırladı. Hele Sulukule'de Jön Türk tünelinin varlığı duyulduktan sonra, arşını on paraya olan arsaların metre murabbaı²³⁰ iki yüz liraya çıktı. Fakat çingeneler bu tebeddül²³¹ ehemmiyet vermediler.

"Sulukule-Yıldız" tünelinin İstanbul'da ani olarak uyandırdığı iktisadi hareketin o kadar ehemmiyeti yoktu. Duyulan şeylerin doğru olduğuna tıpkı halk gibi inanan Yıldız Sarayı'nda da şimdi büyük bir heyecan hüküm sürüyordu. Müstebit²³² daha sabahleyin erkenden en sadık mühendislerini, bahçıvanlarını, tüfekçilerini, bostancılarını, kuşçularını toplatmış, sarayın

219 mâni'a: engel.

220 ittihâz etmek: ...olarak kullanmak.

221 tavsiyename: tavsiye mektubu.

222 vesika: belge.

223 ifşâât: açıklamalar, duyurular.

224 mübalağalanmak: abartılmak, artmak.

225 ilave: gazete.

226 nümâyîş: gösteri.

227 levanten: Hristiyan tüccarlara verilen ad.

228 mürekkep: oluşan.

229 teşekkül etmek: kurulmak, oluşmak.

230 metre murabbaı: metrekaresi.

231 tebeddül: değişim.

232 müstebidd: istibdatçı, padişah.

bahçesinde Sulukule tünelinin deliğini arattırıyordu. Bütün tarhlar²³³ bozuldu. Sık ağaçlar kesildi. Bu deliği bulmak mümkün değildi. Müstebit oturduğu köşkün küçük bahçesini kapatmak için binlerce çelik levha satın almaya, en sadık yaverlerini gönderdi. Köşkünün pencerelerine mitralyözler²³⁴ koydurttu.

Ma-beyn²³⁵ tünelin deliğini ararken halkın meraklıları da oradaki deliği bulmaya çalışıyorlardı.

—Yıldız'a giden tüneli bize gösteriniz!

diye bahşiş vermeye kalkıyorlar.. bu tekliften bir şey anlamayanlar hücum edenleri sarhoş sanarak ellerinden biraz mangiz²³⁶ koparmak hülyasıyla²³⁷ keriz atıyorlar²³⁸.. “hampur...” çekiyorlardı²³⁹.

... Sahavet Hanı'nın önü ikindiye doğru mahşer gibi olmuştu. Lakin bu mahşer, dünkü mahşer gibi karman çorman değildi. Sınıflara, milliyetlere göre ayrılmıştı. Mektepliler, softalar, papazlarla kumru gibi ağız ağıza öpüşen hocalar.. Kürtlüğü temsil eden hamallar, Rumlar, Araplığı temsil eden Tahtakaleliler, Ermeniler, Yahudiler, Arnavutluğu temsil eden bozacı, muhallebici esnafı.. Bahçıvan Bulgarlar.. Tophane kahvelerinin canlı demirbaş eşyası makamında olan büyük kalpaklı, gümüş kamalı -bila-istisna²⁴⁰ asil, bey olan- Çerkezler.. hep ayrı kümeler hâlinde gelmişlerdi. Efruz Bey çıkacak, Sultan Ahmet Meydanı'nda “hürriyet nutku”nu verecekti. Beş altı saat içinde etrafında yirmi kadar mukarreple²⁴¹ birkaç yüz kadar yaver peyda oluvermişti²⁴², mukarrepleriyle beraber aşağı indi. Beygirsiz, büyük bir lastikli araba kendisini bekliyordu.

233 tarh: temel.

234 mitralyöz: makinalı tüfek.

235 mâ-beyn: saray.

236 mangiz: para.

237 hülyâ: hayal.

238 keriz atmak: salak numarası yapmak; bir çeşit kumar oyunu.

239 hampur çekmek: salak numarası yapmak.

240 bi-lâ-istisnâ: istinasız bir şekilde.

241 mukarreb: yakın hizmetçi.

242 peydâ olmak: ortaya çıkmak.

Tam bineceği sırada dehşetli bir arbede koptu. Mukarrepler, yaverler meseleyi anlamak için halkın içine koştular. Niçin bu hür kardeşlerin boğaz boğaza geldiklerini anlayamayan Efruz Bey'e Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Kürtlerle Çerkezlerin arabayı çekmek için kavga ettiklerini, Çerkezlerin:

—Efruz Bey bizim cinsimizdendir. Arabasını çekmek bizim hakkımızdır!

diye kamalarına davrandıklarını anlattılar. Efruz Bey öğleden beri büyük adamlara mahsus “az laf söylemek” seciyesini²⁴³ iktisap etmişti²⁴⁴.

—Pekâlâ, ben üçüncü katın penceresine çıkıyorum. Bana baksınlar. Beni dinlesinler.

dedi. İsmi bilmediği samimi mukarreplerinden bir ikisiyle geri döndü. Hana girdi, merdivenleri dörder beşer aşarak yukarı çıktı.

Üçüncü katın penceresine!

İki dakika sonra Efruz Bey pencereden görüldü. Yine bir alkış tufanı koptu. Bir eli kalçasında bir eli tek gözlüğündeydi. Kıvrık bıyıklarını yukarı kaldırıarak kalabalığa bakıyordu.

Biraz gürültü gevşeyince söze başladı:

—Vatandaşlar! İçinizde bazı cahiller, bana Çerkez diyorlarmış! Hayır. Ben Çerkez değilim.

Ben hiçbir milletten değilim. Ben Efruz Beyim! Ben hürüm! Ben herkese müsaviyim²⁴⁵! Siz daha hürriyeti anlamamışsınız! Hürriyet demek kanun-ı esasi demektir! Kanun-ı esasi “bila-tefrik-i cins ü mezhep²⁴⁶” demektir! “Bila-tefrik-i cins ü mezhep” ne demektir? Biliyor musunuz?

—Hayır,

243 seciyye: huy, karakteristik özellik.

244 iktisâb etmek: kazanmak.

245 müsâvî: eşit.

246 bi-lâ-tefrik-i cins ü mezheb: din ve milliyet ayrımı yapmadan.

—Hayır, hayır...

—Bilmiyoruz!

diye bağrıştılar.

—Pekâlâ. Söyleyeyim. “Hiçbir cins, hiçbir mezhep yok!” demektir.

!....

Sükûnun²⁴⁷ şaşkınlığından istifade eden Efruz Bey bütün kuvvetiyle hürriyet felsefesini bağırmaya başladı:

—... İnsan “hür” olunca müsavi olur. Müsavi olunca kardeş olur. Din farkı, millet farkı kalmaz. Hürriyet karşısında böyle şeylerin hiç ehemmiyeti²⁴⁸ yoktur. Hele “milliyet” kadar budalalık olamaz. Sakın böyle bir iddiada bulunmayınız. İnsanların hepsi hürdür. Kardeştir. Müsavidir. Artık ayrılmaya mana var mı? Birbirlerinizin lisanını bilmiyorsanız “Esperanto²⁴⁹” dilini öğreniniz. Haydi hepiniz birleşiniz! Öpüşünüz. Sevişiniz. “Bila-tefrik-i cins ü mezhep” bayrağının altına gelmeyenler müstebitlerdir²⁵⁰. Onlar bizim düşmanlarımızdır. Bırakınız onlar mabetlerine gitsinler. Bizim cinsimiz, bizim mezhebimiz birdir: İnsanlık... Haydi öpüşünüz. Vahi²⁵¹ fikirleri, batıl itikatları²⁵² vahşilere, yamyamlara bırakınız. Medeni olmaya çalışınız...

Bu nutuk biraz fazla uzadı.

Efruz Bey izdivaç²⁵³, aile, milliyet, hukuk falan gibi ne kadar içtimai²⁵⁴ müessesese²⁵⁵ varsa hepsinin birtakım batıl, cahilane²⁵⁶ münasebetsizlikler olduğunu

247 sükûn: sessizlik, hareketsizlik.

248 ehemmiyet: önem.

249 esperanto: yapma bir dil.

250 müstebidd: istibdatçı, istibdatçı.

251 vahi: boş, saçma.

252 i'tikâd: inanç.

253 izdivâc: evlilik.

254 ictimâ'i: toplumsal, sosyal.

255 mü'essese: kurum.

256 câhilâne: cahilce.

birçok delillerle anlattı. Halkı ikna etti. Hiçbir milliyeti benimsemeyen yerli İstanbullular Rumların, Arapların, Arnavutların, Yahudilerin, Kürtlerin, Bulgarların, Ermenilerin boğazlarına atıldılar. Hepsini öpmeye başladılar. Yüz binlerce öpücüğün şapırtısından hasıl olan²⁵⁷ büyük bir şakırtı bütün havayı sarsıyordu.

Efruz Bey, yalnız kendi cinslerinden olduğunu inkâr ettiği ince kafalı Çerkezleri kandıramamıştı. Onlar Rum, Bulgar, Yahudi.. Hsılı²⁵⁸ hiçbir milleti öpmeye tenezzül etmeyerek:

—Kendi cinsini inkâr eden Çingeneden alçaktır!

diye söylene söylene Tophane tarafındaki kahvelerine döndüler. Hiçbir şey olmamış gibi yine birbirlerine kabadayılıklarını, cesaretlerini, doğmamış oğlak derisinden kalpaklarını, memleketteki atlarını, Kafkasya'daki eğlerini, gümüşlü kamçılarını anlatmaya başladılar. Efruz Beyin arabasına “bila-tefrik-i cins ü mezhep²⁵⁹” bütün insanlar koşuldu²⁶⁰.

Ta gece yarısına kadar nümâyiş²⁶¹, nutuk, hutbe gürültüleriyle İstanbul inledi.

Boğaziçi'nden, Terkos'tan, Polonez Köyü'nden, Çekmece'den bile meşaleli alaylar geldi.

Her tarafta;

—Yaşasın Efruz Bey!

sedası²⁶² yükseliyordu.

İstanbul kadınları on iki saat içinde bu muhterem kahramanın ismini bozdular;

257 hâsıl olmak: ortaya çıkmak, meydana gelmek.

258 hâsılı: özetle, kısacası.

259 bi-lâ-tefrik-i cins ü mezheb: din ve milliyet ayrımı yapmadan.

260 koşulmak: katılmak, arabayla beraber gitmek.

261 nümâyiş: gösteri, tezahürat.

262 sadâ: ses.

—Afaroz Bey...

yaptılar.

Bu gece sabahlara kadar her evde, hücre²⁶³ mahalle kahvelerinde Afaroz Bey'in hikâyesi anlatıldı. Hatta bu kahramanın padişahzadeliği²⁶⁴ de söylendi. "Sultan Murat'ın hapishaneden kaçıp ismini değiştirerek yaşamış bir şehzadesi!" dendi. Bin üç yüz yirmi dört senesi temmuzunun on birinci, on ikinci, on üçüncü gecesi doğan erkek çocukların isimleri "Efruz" yazılıp "Aforoz" okundu. Bu üç gün, bu üç gece esnasında doğan kız çocukların da isimleri Efruz Bey'inkine son derece benzetildi, "Firuze" konuldu. Efruz Bey artık "nüfuz ve iktidarın²⁶⁵" son noktasına gelmişti. Müstebit²⁶⁶, kendisini görmek için sarayına çağırıyor, o;

—Ben gidemem! O benim ayağıma gelsin...

diye küstahça haber yolluyor, kendini hakikaten bu inkılâbın yegâne amili²⁶⁷, yegâne müsebbibi²⁶⁸, yegâne kahramanı sanıyordu. Etrafında yüzlerinin şekillerini, isimlerini hatırlayamadığı birtakım makrûblar²⁶⁹ kaynaşiyor, asker, sivil, birçok hürriyetperverler²⁷⁰ arkasına takılıyor, arabasına koşuluyor, o ne dese bir papağan gibi tekrarlıyorlar, bir aygır gibi bağlıyorlardı.

Efruz Bey, üçüncü gününü de alkış, şapaş²⁷¹, nümâyiş²⁷², azil²⁷³, nasb²⁷⁴, hitap²⁷⁵ içinde -halkın mabudu²⁷⁶ olarak- tıpkı rüya gibi geçirdi. Gözlerinde yine

263 hücre: ücre.

264 padişahzâde: padişah çocuğu, şehzade.

265 nüfuz ve iktidâr: etki ve güç.

266 müstebid: istibdatçı, padişah.

267 inkılâbın yegâne âmili: devrimin tek gerçekleştiricisi.

268 yegâne müsebbibi: tek sebebi.

269 makrûb: yakın olan.

270 hürriyet-perver: özgürlükçü, özgürlük yanlısı.

271 şapaş: alkış, tezahürat.

272 nümâyiş: gösteri, tezahürat.

273 'azl: görevden alma.

274 nasb: göreve atamak.

275 hitâb: yazılı ve sözlü hitap etme.

276 ma'bûd: ilah, tapılması şey.

bir duman vardı. Sanki sarhoştı. Hiçbir şey görmüyor, gördüklerini hatırlamıyordu. Gece yarısından sonra hürriyetperverler²⁷⁷ arabasını evinin önüne çektiler. Sağında solunda bandolar, müthiş bir ahenk uğulduyordu. Artık pek yorgundu. Mukarreplerini²⁷⁸ selamladı.

—Şimdi biraz istirahat edelim. Yarın erken gelirsiniz!

dedi.

—Hayır, biz gitmeyiz efendim...

diyen mukarreplerine sordu:

—Fakat niçin?

—Sabaha dört beş saat var! Biz burada hem mızıka çalarız, hem nutuklar veririz!

Efruz Bey bunu muvafık görmedi²⁷⁹.

—Ama ben uyuyamam, dedi, biraz uyuyup yarın erken kalkmalıyım?

—Pekâlâ... Susalım, sizi öyle bekleyelim.

Canı sıkıldı.

— Hayır canım, diye bağırdı, gidin, başka yerde nümâyiş²⁸⁰ yapın. Beni biraz rahat bırakın...

Kahramanın öfkesinden korkan mukarrepler:

—Başüstüne, başüstüne!

diye eğilerek, “yaşasın, yaşasın!” diye haykırarak uzaklaştılar. Efruz Bey kapıyı

277 hürriyet-perver: özgürlükçü, özgürlük yanlısı.

278 mukarreb: yakın hizmetçi.

279 muvafık görmemek: uygun görmemek.

280 nümâyiş: gösteri.

çaldı. Tekrar çaldı. Yine çaldı. Nihayet duyurdu. Bodrum katında uyuyan aşçı Durmuş ağız bir tarafta, burun bir tarafta, bir elinde şamdan, kapıyı açtı. Annesinin hem uşak hem aşçı diye kullandığı bu hissiz herife kızdı:

—Oğlan, bu ne uyku!

Durmuş eliyle gözlerini oğuşturarak:

—Daha sabah namazı okunmadı ki..

dedi.

—Sana namazı soran yok.

—Pekiyi efendim.

—Hürriyet neye derler?

—Bilmem efendim.

—Tüh Allah belanı versin.

—...

Şamdanı elinden aldı. Yürüdü. Kendi gibi hürriyeti vaz edenin²⁸¹ evinde hâlâ onun ne olduğunu bilmeyen vardı. “Ayı...” diye mırıldandı.. İki gündür dünyayı yıkan nümayişlerin²⁸² ne olduğunu bile merak etmemişti. Hasır döşeli merdivenleri çıktı. Odasına gireceği zaman Despina’yı gördü. Yüzü kızarmıştı. Geriniyordu.

—Ne bekliyorsun?

dedi.

—Sizi bekliyorum!

281 vaz’ etmek: meydana getirmek, ortaya çıkarmak.

282 nümayiş: gösteri, tezahürat.

Tatlı tatlı yüreği çarptı. Ama pek yorgundu! Parmağını kaldıracak hâli yoktu. Kızın gülen şuh gözlerine dikkatle baktı. Şamdanın şulesi²⁸³ bebeklerinde²⁸⁴ altın alevler parlatıyordu. Burnunu kaşdı. Tek gözlüğünü yerleştirerek sordu:

—Annem uyuyor mu?

—Evet...

Annesiyle aynı katta yatarlardı. Odaları karşı karşıyaydı.

—Dadımınla öbür kızlar beni beklediğini biliyorlar mı?

—Biliyorlar.

—Yarın anneme söylemezler mi?

—Zaten hanımefendi, sizi bekleyeyim, dedi.

—Ne?

—Hanımefendi dedi.

—Annem mi?

—Evet.

Efruz bıyığını tuttu. Düşündü. Bu ne tebeddül²⁸⁵ “Deli saraylı” denen annesinden yılmıştı. Bu kadın son derece kıskançtı. On dört yaşından beri oğlunu hizmetçilerden kıskanırdı. “Hangi camlar bardak oldu” dedi. İşte bu mutlaka hürriyetin tesiriydi. Demek ki annesi bu güzel Despina’yı ona oda hizmetçisi tayin etmişti. Kapıyı açtı.

—Gel bakalım.

dedi. Kız içeri girince:

283 şu'le: alev.

284 bebek: gözbebeği.

285 tebeddül: değişme.

—Şu gece kandilini yak!

diye gerindi. Kandil yakılırken kızın hareketlerine bakıyor, şimdiye kadar onun güzelliğine dikkat etmediğine şaşırıyordu. Ah yorgun olmasaydı...

—Artık her gece beni bekleyecek misin?

—Hayır.

—Niçin?

—Bu gece isi var da...

—Ne işi?

—Size bir telgraf var. Azele imis.. hanımefendi, “Gelinceye kadar bekle. Eline ver!” dedi.

—Nerede o telgraf?

—İste...

Kızın cebinden çıkarıp uzattığı kâğıdı aldı.

—Şu mumu da dışarda söndür...

dedi. Odasında ölü gözü gibi yanan kandilinin başında yalnız kalınca telgrafi açtı. Pek merak etmiyordu. Okudu. Bir şey anlamadı:

Nişantaşı’nda kahraman-ı hürriyet²⁸⁶ Efruz Bey

Kardeşimize

Bazı mesail-i muallaka-i mühimme-i aliye-i inkılabiye²⁸⁷ ve meşrutiyeti

286 kahramân-ı hürriyet: hürriyet kahramanı.

287 mesâ'il-i mu'allaka-i mühimme-i âliye-i inkılâbiye: devrim ve meşrutiyetle ilgili olup çözüm bekleyen önemli meseleler.

bera-yı tezkâr ve müzakere²⁸⁸ Nuruosmaniye'deki muvakkat²⁸⁹ kulübü teşrifiniz²⁹⁰ ehemmiyetle rica olunur efendim.

İttihat ve Terakki²⁹¹ İstanbul Heyet-i Merkeziyesi²⁹²

—Tuhaf şey! Bu ne demek? dedi... Bu cemiyet, bu kulüp nereden çıkmış?

Fakat hayretinde son derece samimiydi. İki gün evvel hürriyetperver²⁹³ gibi “ulvan” satarken²⁹⁴ tutulduğu cereyan²⁹⁵ içinde kendini kaybetmiş.. hatta bir gazete bile okumamıştı. Hemen herkesin mevcudiyetini²⁹⁶ duyduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden onun henüz haberi yoktu. Bu üç gün zarfında o, yalnız söylemiş... fakat asla dinlememişti!

Etrafindakiler, arabasını çekenler, alkışlayanlar, hatta yaverleri, mukarrepleri²⁹⁷ bile onu, işte bu.. daha henüz ismini bilmediği İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup sanırlardı. Telgrafi bir kere daha okudu. Dudağını büktü, tek gözlüğünü çıkardı, düşünüyor gibi gözlerini ufalttı.

—Bunlar mutlaka bizimkiler olacak! Fakat benden habersiz nasıl kulüp falan açıyorlar. Neyse... Yarın görürüz!

dedi. Acele soyundu. Al pijamalarını giydi. Karyolasına uzandı. Daha gözlerini kapar kapamaz uyumaya, tatlı doyulmaz rüyalar görmeye başladı. “Bizimkiler” diye hiç ehemmiyet vermeyerek kendi hürriyetperverleri sandığı İttihatçılar ilk gün onun hareketinden, şöhretinden bir şey anlayamamışlar, fakat ertesi

288 berâ-yı tezkâr ve müzakere: konuşmak, müzakere etmek için.

289 muvakkat: geçici.

290 teşrif: davet edilen yere giderek şereflendirmek.

291 ittihâd ve terakkî: birleşme ve gelişme.

292 hey'et-i merkeziye: merkez heyeti.

293 hürriyetperver: özgürlükçü, özgürlük yanlısı.

294 ulvân satmak: övünmek.

295 cereyân: hareket.

296 mevcûdiyet: varlık.

297 mukarreb: yakın hizmetkâr.

gün Selanik'teki Merkez-i Umumilerinden²⁹⁸ bu Efruz Bey'in salahiyetini²⁹⁹, kim olduğunu sormuşlardı. Daha ertesi gün Merkez-i Umumi'den gelen cevap "komitanın³⁰⁰ bu namda bir mensubu olmadığı gibi İstanbul'da vasi³⁰¹ salahiyeti haiz hiçbir ferdi bulunmadığına... bu Efruz Bey denilen şahsın süratle tevkif olunarak³⁰² sükûnet, asayişin³⁰³ tehlikeden kurtarılmasına" dairdi.

Efruz Bey bu sabah pek erken uyandı. Geç yatınca erken uyanmak onun âdetiydi. Kahvaltısını yaptı. Tıraş oldu. Giyindi. Atsız arabasını çoktan kapının önüne getirmişlerdi. Kendini alkışlayanları selamladı. Bindi;

—Kulübe çekin...

dedi.

Çalmaya başlayan bandoların ağır gürültüleri içinde mukarrepler sordular:

—Bizim kulübe mi efendim?

—Sizin kulüp hangisi?

—Bizim kulübümüz işte...

—?

Üç gündür en ziyade gözüne görünen, bahriye korvet kâtipliğinden³⁰⁴ vatanperverliği için tard olunduğunu³⁰⁵ vakit bulup kendine anlatan genç bir mukarreb³⁰⁶ bilgiçliğini göstermek için arkadaşlarının arasından ilerledi. Arabaya yaklaştı.

298 merkez-i 'umûmi: genel merkez.

299 salâhiyyet: yetki.

300 komita: örgüt.

301 vâsi salahiyeti haiz: yetki sahibi olan.

302 tevkif olunmak: tutuklanmak.

303 âsâyiş: güvenlik.

304 bahriye korvet kâtipliği: deniz harp sekreterliği.

305 tard olunmak: sürülmek, kovulmak.

306 mukarreb: yakın hizmetkâr.

—İttihat ve Terakki³⁰⁷ Kulübü efendim...

dedi.

Efruz Bey nümayişler³⁰⁸ içinde hürriyet, müsavat³⁰⁹, adalet, uhuvvet³¹⁰ kelimelerini işittiğini hatırladığı hâlde bu kelimeleri ilk defa duyuyordu. Bozuntu vermedi³¹¹.

—Evet bizim İttihat ve Terakki Kulübüne!

diye başını salladı:

—Ama çabuk...

—Alesta³¹²...

Genç mukarrep avazı çıktığı kadar bir nara bastı:

—Yaşasın İttihat ve Terakki!

Bando gürültülerini söndüren halkın sedası³¹³ bu sözü tekrarlardı. Yine bir alkış tufanı koptu. Efruz Bey bir şey anlamıyor, anlamış görünerek düşünmeye lüzum görmüyordu. Her günkü alayla bayraklar, alkışlar, nutuklar, hitabeler³¹⁴, çiçekler, çelenkler arasında, kulüp deneni yere geldi. Burası mavi soluk boyalı eski bir konaktı. Arabadan tek gözlüğünü tutarak, kurula kurula³¹⁵ indi. Fakat daha kapıdan girer girmez şaşırdı.

Çünkü kendini karşılayacaklar sanıyordu. Kır bıyıklı bir adam ne istediğini sordu:

307 ittihâd ve terakki: birleşme ve gelişme.

308 nümayiş: gösteri, tezahürat.

309 müsâvât: eşitlik.

310 uhuvvet: kardeşlik.

311 bozuntu vermemek: bozuntuya vermemek.

312 alesta: "harekete hazır ol" emri.

313 sedâ: ses.

314 hitâbe: topluluğa seslenme veya konuşma.

315 kurula kurula: övünür biçimde kasılarak.

—Ben Efruz Beyim!

—Kim olursan ol... Ne istiyorsun?

—Burası İttihat ve Terakki Kulübü değil mi?

—Evet.

—Git, kime lazımsa haber ver. Ben geldim.

Kır bıyıklı adam, onu baştan aşağı bir süzdü.

—Pekâlâ, hele sen şuraya gir.

diye onu eski kaba hasır döşeli, pis, küçük bir odaya soktu. Mukarrepleri³¹⁶, alayı, bandoları dışarda kalmıştı. “Yaşasın İttihat ve Terakki” avazı³¹⁷ içinde bulunduğu odanın kirli badanalı duvarlarını sarsıyordu. Oturacak bir yer yoktu. Gezine gezine bekledi. Bir saat kadar bekledi.. Alayı, bandoları uzaklaştılar. Gürültü kesildi. Artık hiddetleniyordu. Bu nasıl hareketti? Kendisine, Efruz Beye karşı ha... Hiddeti kabarıyor, kabarıyor, topuklarının hizasına çıkıyorken kır bıyıklı herif geldi.

—Haydi bakalım...

diye onun önüne takıldı. Geniş bir merdivenden çıkardı. Bir odaya soktu. Burası küçükçe bir evvel zaman salonuydu. Duvarlar nakışlıydı. Ortada yeşil örtülü büyük bir masa vardı. Bu masanın etrafında tanımadığı birkaç kişi toplanmıştı. Ne selam verdiler, ne de ayağa kalktılar. Yalnız hayrete benzer bir nazarla³¹⁸ kendisini baştan aşağı süzüyorlardı. Sabredemedi. Hiddetle.. hiddetin bütün celadetiyle³¹⁹ onlara:

—Siz kimsiniz? Beni ne sıfatla çağırabiliyorsunuz?

diye kabardı.

316 mukarreb: yakın hizmetkâr.

317 âvâz: yüksek ses.

318 nazar: bakış.

319 celâdet: yiğitlik.

....

Kendilerinin “Heyet-i Merkeziye³²⁰” olduğunu söyleyerek heyecanlı sualine hiç cevap vermeyen bu adamların en genci onu âdeta istintak etti³²¹:

—Asıl isminiz ne?

—Efruz.

—Müstear isminiz³²² de var mı?

—Var.

—Nedir?

—Ahmet...

—Babanızın ismi?

—Mustafa Tevfik...

—Sağ mı?

—Hayır, beş sene evvel öldü.

—Neciydi?

—Defterdardı³²³. Mutasarrıflıklarda³²⁴ gezerdi.

—Nerede oturuyorsunuz?

—Nişantaşı'nda...

....

320 hey'et-i merkeziye: merkez heyeti.

321 istintak etmek: sorguya çekmek.

322 müste'ar isim: takma isim.

323 defterdâr: maliye işleriyle uğraşan yüksek görevli.

324 mutasarrıflık: bir vilâyetin idare merkezi.

Bu, mavi gözlü, iri boylu bir zattı. Tatlı tatlı gülümseyerek soruyordu. Efruz Bey manyetizma olmuş³²⁵ gibi, iradesinin haricinde³²⁶ bir itaatle cevaplar veriyordu. Üç gün evvelki hayatının her tarafını ona söylediler. Sonra onun “hiçbir şeyden haberi olmadığını”, sırf gösteriş, sırf nümâyiş³²⁷, sırf satış için bu kadar gürültüye sebebiyet verdiğini anlayınca hepsi birden kakkahalarla gülüşmeye başladılar.

—Olur iş değil...

—Olur iş değil...

diyorlardı.

Kendilerine mensup tahlifli³²⁸ bir jandarma neferiyle onu Hapishane-i Umumi³²⁹’ye gönderdiler.

Bu idari hapis keyfiyeti³³⁰ vakıa³³¹ çok sürmedi. Efruz Bey yine serbest bırakıldı.. Ama daha bırakılmadan “halk” denen kütle atmasyonlarına aldanıp üç gün taptığı mabudunu³³² üç saniye içinde unutmuştu.

Foyası meydana çıktıktan sonra Efruz Bey de üç büyük günü mühim bir bahar rüyası gibi kolaylıkla unuttu.

—Acaba sahihden³³³ rüya mıydı?

şüphesiyle düşünürken hiçbir şey hatırlayamaz oldu. Unuttuğu bu tatlı rüyasında kendi arabasını çeken coşkun hürriyetçilerin arasına katıldı. Atlara binmiş, elleri kırbaçlı iki hatibin, Selim Sırrı ile Rıza Tevfik’in peşinde günlerce koştu.

325 manyetizma olmak: hipnoz olmak.

326 irâdesinin hâricinde: kontrolsüzce, elinde olmadan.

327 nümâyiş: gösteri, tezahürat.

328 tahlifli: yeminli.

329 habshâne-i ‘umûmi: genel cezaevi.

330 keyfiyyet: durum.

331 vâkı’a: gerçi.

332 ma’bûd: ilah, kendisine tapılan.

333 sahihden: sahiden, gerçekten.

—Yaşasın, yaşasın!

diye bağırmaktan sesi kısıldı. Alkıştan avuçlarının içine kan oturdu. Yaralar açıldı. Yorgunluktan hastalandı. Fakat sesinin kısıklığı, ellerinin yaraları, hastalığı... her şey, her şey şanlı, şöhretli, şerefli kahramanlı günler.. her şey, her şey gayet parlak bir hayal şimşegi çabukluğuyla geçti. Yalnız bu nur, bu emel, bu hülya³³⁴, bu ümit kıyametinden ona emsalsiz, işitilmemiş bir yadigâr kaldı!

—Bu neydi? Biliyor musunuz?

—....

—İsmiydi! İsmi...

—....

—Asıl kendi ismi: Efruz Bey.

Son

334 hülyâ: hayal, rüya.

Efruz Bey

ÖMER SEYFETTİN

Otuz altı yıllık yaşamına çok sayıda ürün sığdıran Ömer Seyfettin'in kurguladığı en renkli tiplerden biri kuşkusuz Efruz Bey'dir. Ömer Seyfettin, Efruz aracılığıyla sadece Osmanlı'nın bir dönemini somutlamakla kalmaz, aynı zamanda bu tiplerle birlikte değişmeyen bir insan tipolojisini de ortaya koyar. Eserin hemen başında, Efruz'a gerçekten yaşamış biriymiş gibi seslenen ve "sen hepimiz değilsen bile hepimizden bir parçasın" diyen Ömer Seyfettin, olmadığı gibi görünen, içselleştirmedeği fikirlerin savunusunu yapan insanların ironisini yapar. Ömer Seyfettin'in Efruz Bey (Hürriyete Layık Bir Kahraman) adlı eserini tüm Açıköğretim öğrencilerinin keyifle okumasını temenni ediyoruz...

ISBN 978-975-06-2295-3

9 789750 622953

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
ESKİŞEHİR